

Afstudeerscriptie

SOCIOLOGIE

FACULTEIT GEDRAGS- EN
MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN

RIJKSUNIVERSITEIT GRONINGEN

Ervaren overlast verhelderd

Een onderzoek naar consensus over en kenmerken die bijdragen aan ervaren overlast

SOFIE LORIJN
JULI 2019

BEGELEIDER: BERT BIELEMAN
REFERENT: RENÉ VEENSTRA

Samenvatting

Bijna alle Nederlanders ervaren wel eens overlast (CBS, 2018). Wat onder 'overlast' wordt verstaan is echter onduidelijk. Het interpreteren van ontwikkelingen in overlast en het onderzoeken of interventies tegen overlast effectief zijn, vereist dat het begrip overlast verhelderd wordt. Daarom onderzoek ik in hoeverre consensus bestaat over ervaren overlast en welke kenmerken bijdragen aan ervaren overlast. Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van een vignettenmethode. Er zijn twaalf vignetten toegevoegd aan de Veiligheidsmonitor van de gemeente Groningen ($n=2.720$). De vignetten zijn korte beschrijvingen van een potentieel overlastgevende situatie door hangjongeren waarin relevante kenmerken worden afgewisseld. In het ene vignet hangen de jongeren bijvoorbeeld rond, terwijl ze in het andere vignet een bankje vernielen. Aan de hand van de vraag 'In hoeverre zou u deze situatie overlastgevend vinden op een schaal van 1 tot 10?' wordt inzicht gegeven in de ervaren overlast. Het onderzoek wijst uit dat overlast intersubjectief is. Sommige vormen van overlast zijn meer subjectief dan andere vormen. Zoals verwacht bestaat meer consensus over de mate van ervaren overlast bij situaties die bij wet verboden zijn dan over situaties die niet verboden zijn. De situaties die verboden zijn, worden bovendien als veel meer overlastgevend ervaren. Over situaties die niet verboden zijn bestaat meer verschil van mening en verklaren andere kenmerken in hoeverre een situatie als overlastgevend wordt ervaren. Verschillende kenmerken op individueel-, situationeel- en maatschappelijk niveau hebben invloed op ervaren overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Dit onderzoek geeft empirische ondersteuning voor de invloed van een aantal kenmerken op situationeel niveau: er wordt significant meer overlast ervaren als de veroorzakers onbekenden of met een grotere groep zijn.

Voorwoord

Voor u ligt de scriptie waarmee ik mijn master Sociologie afrond. Tijdens de opleiding heb ik veel geleerd. Een van de dingen die mij is bijgebleven is dat succes niet alleen het resultaat is van talent of hard werken, maar voor een groot deel afhankelijk is van de kansen die je krijgt. Daarom wil ik een aantal mensen bedanken voor de kansen die ze mij hebben geboden.

Beste Bert: bedankt dat ik mijn stage en scriptie mocht uitvoeren bij Breuer&Intraval. Ik had een eigen bureau tussen de onderzoekers en vergaderde en lunchte met jullie mee waardoor ik me deel van de organisatie voelde. Dit maakte mijn afstudeerperiode tot een leuke tijd waarin bovendien bevestigd werd dat onderzoek doen bij mij past. Je nam mij en mijn stukken serieus wat resulteerde in pittige feedback waar ik veel van geleerd heb. Bedankt daarvoor!

Beste René: ik bewonder jouw ambitie in het onderzoek. Je hebt veel kennis over onderzoek en durft uitdagingen aan te gaan wat mooie resultaten oplevert. Door het vertrouwen dat jij in mij hebt, blijf ik mezelf steeds verder ontwikkelen. Ik denk dat we samen met Bert een sterk team vormden en kijk uit naar onze verdere samenwerking.

Daarnaast wil ik Age Stinissen en Duco Kroon van OIS Groningen bedanken voor de kans om mijn vignetten toe te voegen aan de Veiligheidsmonitor. Het openen van de vragenlijst en het zien van de door ons gemaakte vignetten was een van de leukste momenten van mijn afstudeerperiode.

Ook wil ik mijn familie en vrienden bedanken. Het belang van het sociale netwerk is een terugkerend onderwerp in de Sociologie en in mijn leven. Ik waardeer jullie enorm! Avondjes op de bank liepen uit in 'Sofie TED Talks' over risicoperceptie en discussies over overlast. Bedankt dat jullie mijn enthousiasme waarderen. Op stressvolle momenten wisten jullie te helpen met relativeren waardoor ik de volgende dag weer met frisse moed aan het werk kon. In het bijzonder wil ik mama bedanken. Mam: het nadeel van een goede relatie met je dochter én verstand van onderzoek hebben, is dat je regelmatig wordt ingeschakeld als hulplijn. Bedankt voor het brainstormen, nalezen van stukken en het helpen mijn hoofd koel te houden als ik ruzie had met de printer.

Met dit onderzoek hoop ik mijn steentje bij te dragen aan de veiligheidsleer. Uiteindelijk maken we onze samenleving samen een veiligere, betere plek. Ik kijk uit naar mijn toekomst als Socioloog en hoop jullie weer tegen te komen bij een volgende samenwerking.

Bedankt!

Sofie

Groningen, 1 juli 2019

Inhoud

1. Inleiding.....	4
Aanleiding	4
Probleemstelling	4
2. Theoretisch kader.....	6
2.1 Consensus over ervaren overlast.....	6
2.2 Kenmerken die bijdragen aan ervaren overlast.....	12
2.3 Dit onderzoek	22
3. Methoden.....	24
3.1 Deelnemers en procedure	24
3.2 Operationalisatie	25
3.3 Analyse opzet	32
3.4 Assumpties, multicollineariteit en uitschieters.....	33
4. Resultaten	35
4.1 Ervaren overlast	35
4.2 Toetsing van de hypothesen.....	37
5. Conclusie en discussie	41
5.1 Consensus over ervaren overlast.....	41
5.2 Kenmerken die bijdragen aan ervaren overlast.....	42
5.3 Beperkingen en vervolgonderzoek	43
5.4 Praktische implicaties	44
Literatuur	46
Bijlage I: Vignetten	51
Bijlage II: Power.....	53
Bijlage III: Assumpties en uitschieters	55

1. Inleiding

Veel verschillende situaties waarin mensen hinder ondervinden worden geschaard onder het begrip 'overlast'. Drugsoverlast, stankoverlast, kattenoverlast en verkeersoverlast, overlast door burens, winterweer, prostitutie, festivallawaai, luchtvervuiling en vuurwerk, het kwam het afgelopen jaar allemaal aan bod in de media. Er is geen eenduidige definitie van overlast wat veronderstelt dat er geen consensus is over wat onder overlast wordt verstaan (Van Malderen, 2007). Overlast is een zogeheten 'containerbegrip': een rekbaar begrip dat voor veel verschillende situaties wordt gebruikt (Van Lanen, 2010). Daarnaast wordt overlast benaderd als subjectief (CCV, 2019). Wat voor de één een gezellig groepje kletsende vrienden is, is voor de ander een groep bedreigende hangjongeren. Bovendien is de scheidslijn met andere, verwante, begrippen vaag. Overlast wordt vaak verward met begrippen als onrust, criminaliteit, (gevoel van) onveiligheid, normoverschrijdend gedrag en gebrek aan leefbaarheid. Al met al is er onduidelijkheid over het begrip 'overlast'. Met dit onderzoek wil ik een bijdrage leveren aan het verhelderen van dit begrip.

Aanleiding

94 procent van de Nederlanders ervaart wel eens overlast in de buurt, waarbij 43 procent zelfs vaak buurtoverlast ervaart (CBS, 2018). Naast buurtoverlast worden bovendien andere vormen van overlast ondervonden zoals drugsoverlast (Mennes e.a., 2018). Het ervaren van overlast kan negatieve gevolgen hebben. Ervaren overlast kan leiden tot stress en daardoor gevolgen hebben voor bijvoorbeeld de gezondheid (Thoits, 2010). Met name stressvolle gebeurtenissen van langere duur zoals het wonen in een gevaarlijke buurt hebben een groot negatief effect op de mentale gezondheid. Daarnaast ervaren bewoners die meer overlast ervaren over het algemeen minder sociale cohesie en voelen ze zich minder veilig in de buurt (Wittebrood & Van Dijk, 2007). Bovendien zijn ervaren overlast en gebrek aan sociale cohesie belangrijke voorspellers van daadwerkelijke criminaliteit (Kleinhans & Bolt, 2010; Wittebrood & Van Dijk, 2007). Dit komt met name door de lage mate van sociale controle in deze buurten (Sampson & Laub, 1993). Vooral buurten waarin deze lage mate van sociale controle zichtbaar is door bijvoorbeeld zwerfafval en gebroken ruiten, lopen een extra risico voor daadwerkelijke criminaliteit (Keizer e.a., 2008). Al met al tast ervaren overlast de leefbaarheid aan.

Probleemstelling

Om de leefbaarheid in Nederland te vergroten is de afgelopen jaren onderzoek gedaan naar overlast en zijn interventies ingezet om overlast tegen te gaan. Ondanks deze interventies lijkt de ervaren overlast nauwelijks te zijn gedaald (CBS, 2018; CCV, 2012; Eysink Smeets e.a., 2010). Omdat er geen gebruik is gemaakt van een eenduidige definitie van overlast is het onduidelijk wat de oorzaak is van deze trend. Wellicht werken de interventies niet. Het is echter ook mogelijk dat er een discrepantie bestaat tussen onze perceptie en de werkelijkheid (Eysink Smeets e.a., 2010). Bij criminaliteit is bijvoorbeeld sprake van zo'n *perception gap*. Sinds de jaren negentig dalen de criminaliteit en het slachtofferschap (Eysink Smeets & Vollaard, 2015). De onveiligheidsgevoelens dalen ook, maar minder

sterk. Wellicht doet zich bij overlast een vergelijkbaar patroon voor als bij criminaliteit. In dat geval worden de meetbare verbeteringen door interventies niet als zodanig ervaren.

Het interpreteren van deze ontwikkelingen en het onderzoeken of interventies tegen overlast effectief zijn, vereist dat het begrip overlast verhelderd wordt. Om 'overlast' te verhelderen is inzicht nodig in in hoeverre consensus bestaat over wat wordt ervaren als overlast of in hoeverre ervaringen van elkaar verschillen. Indien overlast subjectief blijkt te zijn, kan afgevraagd worden welke kenmerken bijdragen aan ervaren overlast. Daarom stel ik de volgende onderzoeksvraag:

In hoeverre bestaat er consensus over wat mensen ervaren als overlast en welke kenmerken dragen eraan bij dat een situatie als overlastgevend wordt ervaren?

2. Theoretisch kader

Omdat een eenduidige definitie van overlast ontbreekt, is het moeilijk om onderzoek naar overlast met elkaar te vergelijken. Daarom beoog ik het begrip overlast te verhelderen en inzicht te geven in de rol van ervaren overlast. Ik stel daarbij de volgende onderzoeksvraag:

In hoeverre bestaat er consensus over wat mensen ervaren als overlast en welke kenmerken dragen eraan bij dat een situatie als overlastgevend wordt ervaren?

In dit hoofdstuk onderzoek ik eerst wat de literatuur zegt over het bestaan van consensus in ervaren overlast (paragraaf 2.1) en vervolgens welke kenmerken bijdragen aan ervaren overlast (paragraaf 2.2). Dit resulteert in vijf hypothesen die in het volgende hoofdstuk worden getoetst.

2.1 Consensus over ervaren overlast

Overlast wordt doorgaans benaderd als subjectief (CCV, 2012; Pleysier & Deklerck, 2006; Eysink Smeets e.a., 2010; Leijdelmeijer e.a., 2010; Van Malderen & Vermeulen, 2007). Het betreft bij overlast een ervaren werkelijkheid (Pleysier & Deklerck, 2006). Wat voor de één een gezellig groepje kletsende vrienden is, is voor de ander een groep bedreigende hangjongeren. Een bepaalde situatie wordt dus verschillend geïnterpreteerd door verschillende mensen.

Er wordt in dit onderzoek geen definitie van overlast gegeven omdat juist het verhelderen van het begrip overlast onderwerp is van dit onderzoek. In de literatuur wordt overlast benaderd als subjectief, maar wordt soms gesproken over feitelijke overlast. Feitelijke overlast duidt dan op een geobjectiveerde vorm van overlast. In dit geval is overlast door instanties gemeten en daarmee geobjectiveerd. In de praktijk is overlast nooit helemaal feitelijk maar kan in gradaties van feitelijkheid worden gemeten (CCV, 2011). Elektronische metingen worden bijvoorbeeld aangemerkt als meer feitelijk, meldingen en enquêtes worden aangemerkt als meer subjectief. Feitelijke overlast wordt ook wel objectieve, potentiële of werkelijke overlast genoemd. Ervaren overlast kan gedefinieerd worden als de subjectieve beleving van overlast door een individu. Ervaren overlast wordt ook wel subjectieve, beleefde of gepercipieerde overlast genoemd. Dit onderzoek is gericht op ervaren overlast en laat 'feitelijke' overlast buiten beschouwing.

Omdat overlast subjectief is, kan er sprake zijn van een vertekende perceptie van de werkelijkheid: een *perception gap* (Eysink Smeets e.a., 2010). In de media en wetenschap wordt weinig rekening gehouden met de grote rol die subjectiviteit bij overlast speelt (Eysink Smeets e.a., 2010). Krantenkoppen als 'Amsterdam pakt overlast onvoldoende aan', lijken te veronderstellen dat consensus bestaat over wat onder overlast wordt verstaan. Maar als overlast een subjectief begrip is, is het de vraag in hoeverre er consensus is. In deze paragraaf wordt ingegaan op het verschil tussen

percepties en de werkelijkheid en of bij overlast ook sprake is van een *perception gap*. Daarbij wordt met consensus de algemene overeenstemming over wat mensen als overlast ervaren, bedoeld.

Oordeelsvorming

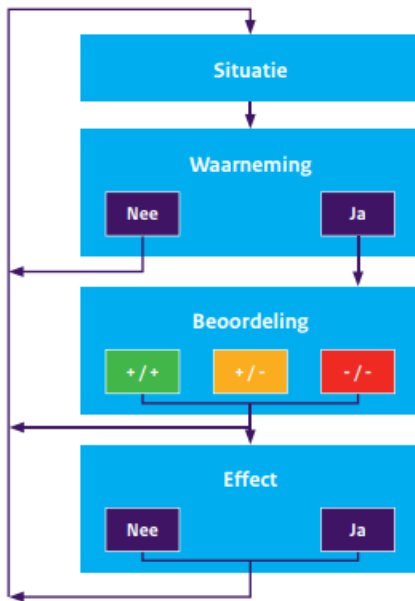
Veel sociale wetenschappers en beleidsontwerpers veronderstellen dat mensen rationeel denken en beslissen (Coleman, 1990; Cornish & Clarke, 1987; Weimer & Vining, 2011). Mensen zouden streven naar het maximale nut voor zichzelf door het rationeel afwegen van kosten en baten. Door dit dominante economische mensbeeld wordt verwacht dat percepties parallel lopen aan de werkelijkheid. Rationaliteit is immers ideevorming op basis van feiten. Rationele processen worden echter vaak overschat (Kahneman, 2011; Simon, 1991). Onze oordeelsvorming wordt voor een groot deel gevormd door onbewuste processen zoals intuïtie (Kahneman, 2011). Deze onbewuste processen zijn vaak weinig rationeel.

Door de grote rol van irrationele processen bestaat in veel gevallen een verschil tussen onze perceptie en de werkelijkheid. Er is sprake van een *perception gap* (Eysink Smeets e.a., 2010). Bij criminaliteit doet zich bijvoorbeeld een *perception gap* voor. Sinds de jaren negentig dalen de criminaliteit en het slachtofferschap (Eysink Smeets & Vollaard, 2015). Sterker nog, we leven in de veiligste tijden ooit (Pinker, 2018). De onveiligheidsgevoelens dalen ook, maar minder sterk dan de criminaliteit (Eysink Smeets & Vollaard, 2015). Er bestaat dus een discrepantie tussen de perceptie van veiligheid en de daadwerkelijke veiligheid. De vertekende oordeelsvorming over veiligheid is ook terug te zien in onze risicoschatting. Risico's op sensationele doodsoorzaken zoals moord dreigen overschat te worden (Slovic, 2000). Risico's op minder sensationele gebeurtenissen zoals dodelijke gevolgen van astma worden vaak onderschat (Slovic, 2000). Kortom bestaat er een verschil tussen onze perceptie en de werkelijkheid. Ook bij overlast is sprake van een *perception gap* (Eysink Smeets e.a., 2010).

Percepties van overlast

Eerdere beschouwingen over de perceptie van overlast brachten naar voren dat het grotendeels een subjectief proces is of mensen een situatie beoordelen als overlastgevend (CCV, 2012; Eysink Smeets e.a., 2010; Van Lanen, 2010). Wanneer een potentieel overlastgevende situatie zich voordoet, verschilt het per persoon of zij de situatie waarnemen. Als de situatie waargenomen wordt, volgt een subjectieve beoordeling van de situatie. Daarna volgt soms een reactie zoals het melden van overlast. Dit proces wordt vereenvoudigd weergegeven aan de hand van het volgende schema:

Figuur 2.1: Proces van beoordeling van een potentieel overlastgevende situatie

Bron: Eysink Smeets e.a., 2010

Dit schema wijst uit dat waarnemers van potentiële overlast deze situatie verschillend beoordelen. Blijkbaar bestaat er geen algemene overeenstemming over wat ervaren wordt als overlastgevend. In de media en wetenschap wordt echter weinig rekening gehouden met deze subjectiviteit en lijkt te worden verondersteld dat er wel consensus bestaat over overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Ook bestaande definities van overlast in de literatuur wijzen op een vorm van consensus over het begrip overlast. Hieronder onderzoek ik of de literatuur naast bevestiging voor subjectiviteit in overlast, ook bevestiging voor consensus over overlast geeft.

Definities van overlast

Er bestaat geen eenduidige definitie voor het begrip overlast. In de literatuur worden verschillende invullingen gegeven aan dit begrip. Overlast wordt bijvoorbeeld beschreven als een 'al te zware last', 'hinder' of 'leed' (Van Dale, 2019). Wel bieden wetenschappelijke literatuur en wet- en regelgeving handvatten voor het definiëren van overlast. Met definities van overlast onderzoek ik in deze paragraaf of enige vorm van consensus bestaat over overlast. Daarbij ga ik in op subjectiviteit in overlast die hierboven verondersteld is.

Handvatten wetenschappelijke literatuur

Wetenschappelijke literatuur biedt handvatten voor het definiëren van overlast en het maken van onderscheid tussen vormen van overlast. Een veel gemaakt onderscheid is dat tussen sociale en fysieke overlast (Pleysier & Deklerck, 2006; Van Malderen & Vermeulen, 2007; Snippe & Bieleman, 1999). Sociale overlast betreft overlast door gedrag van of interactie met anderen zoals drugsgebruik, intimidatie en rondhangende jongeren. Fysieke overlast is het zichtbare gevolg van dit gedrag. Het

begrip ‘verloedering’ wordt vaak genoemd als het gaat om fysieke overlast. Onder fysieke overlast vallen bijvoorbeeld zwerfafval en graffiti. Soms wordt verkeersoverlast toegevoegd als extra categorie naast sociale en fysieke overlast (CBS, 2018). Afhankelijk van het soort verkeersoverlast, kan dit ingedeeld worden in sociale of fysieke overlast. Roekeloos rijden valt bijvoorbeeld onder sociale overlast en foutparkeren onder fysieke overlast. Alle mogelijke vormen van overlast kunnen ingedeeld worden in sociaal of fysiek. Dit onderscheid in fysieke en sociale overlast is een categorisering en geeft geen informatie over ernst of subjectiviteit in overlast.

Bij het meten van overlast wordt vaak rekening gehouden met de intensiteit. Er wordt bijvoorbeeld onderscheid gemaakt tussen overlast die soms of vaak voorkomt (CBS, 2018). In sommige definities van overlast is het ontstaan van een patroon van overlast voorwaardelijk voor het kunnen aanmerken van een situatie als overlastgevend (Van Broekhuizen, 2007). Ook wordt soms rekening gehouden met de cumulatie van verschillende vormen van overlast (Van Lanen, 2010; VROM, 2004). Kleine feiten die op zich niet als overlastgevend worden aangemerkt, kunnen samen leiden tot een overlastgevende situatie. Daarnaast wordt bij het meten van overlast soms rekening gehouden met gepercipieerde intensiteit, zoals het tijdstip van de overlast. Gepercipieerde intensiteit wordt soms ook meegewogen in wet- en regelgeving. Bij burengerucht betreft het bijvoorbeeld een situatie ‘waarbij de nachtrust kan worden verstoord’ (art. 431 Sr). Bij het specificeren van de mate van overlast, lijkt in de literatuur te worden aangenomen dat hoe vaker de potentieel overlastgevende situatie wordt herhaald, hoe eerder de situatie als overlastgevend beoordeeld wordt. Waarschijnlijk bestaat meer consensus over dat er sprake is van overlast als de situatie herhaald wordt.

Juridische handvatten

Naast wetenschappelijke literatuur bieden wet- en regelgeving handvatten voor het definiëren van het begrip overlast. De juridische indeling van het begrip overlast is overigens ook terug te vinden in de wetenschappelijke literatuur (Snippe & Bieleman, 1999). Met betrekking tot subjectiviteit is een juridische indeling interessant. Wet- en regelgeving worden namelijk aangemerkt als objectieve bronnen. Daarom kan worden verondersteld dat wanneer overlast gedefinieerd is in wet- en regelgeving, voor dit deel (meer) consensus bestaat. Er bestaat algemene overeenstemming over vormen van overlast die vastgelegd zijn in wet- en regelgeving. Op basis van wet- en regelgeving kan onderscheid gemaakt worden tussen overlast dat valt binnen het bestuursrecht, het strafrecht, het civielrecht en vormen van overlast zonder juridische grond.

Vormen van overlast die onder het bestuursrecht vallen, zijn vormen die de openbare orde aantasten. Er is sprake van aantasting van de openbare orde wanneer er ‘een verstoring van enige betekenis van de normale gang van zaken in of aan de desbetreffende ruimte is’ (Hoge Raad, 2007). Uit deze definitie blijkt dat overlap bestaat tussen het straf- en bestuursrecht als het overlast betreft. Strafbaar gestelde gedragingen leiden immers bijna altijd tot een verstoring van de normale gang van zaken. Op grond van het bestuursrecht kunnen echter ook gedragingen die niet strafbaar gesteld zijn, onder omstandigheden worden aangemerkt als orde verstorende gedragingen (Brouwer, 2016). Een voorbeeld daarvan is overlastgevende samenscholing (art. 2.1.1.1 Apv). Lokale overheden hebben

bevoegdheden om te handhaven op openbare orde (art. 172 Gw). Zo kunnen lokale overheden in bepaalde gevallen een samenscholingsverbod, gebiedsverbod of groepsverbod opleggen.

Vormen van overlast die onder het strafrecht vallen, zijn vormen die zijn vastgelegd in het Wetboek van Strafrecht. Intimidatie, vernieling en drugshandel zijn daar voorbeelden van. Op feiten die beschreven zijn in het Wetboek van Strafrecht wordt gecontroleerd door de politie. Bij aangifte van een strafbaar feit kan de officier van justitie bepalen of het feit aan de rechter wordt voorgelegd. De bevoegde rechter spreekt een straf of maatregel uit.

Het civielrecht speelt naast het strafrecht en het bestuursrecht een rol bij overlast. Vormen van overlast die onder het civielrecht vallen zijn overlastvormen die worden ondervonden in de privésfeer. Met name bij burenoverlast kan een beroep gedaan worden op het civielrecht, zoals voor het verhalen van schade na vernielingen.

Bij overlast is vaak sprake van overlap in meerdere rechtsgebieden. Er zijn dan verschillende juridische gronden instrumenten beschikbaar om de overlast aan te pakken (Brouwer, 2016). Bij overlast door een groep jongeren kan bijvoorbeeld een gebiedsverbod opgelegd worden op grond van het bestuursrecht, de jongeren kunnen vervolgd worden voor vernieling op grond van het strafrecht of de geleden schade kan verhaald worden op grond van het civielrecht. Indien dit proportioneel is kunnen bevoegdheden zelfs cumuleren. In de praktijk wordt vaak (eerst) gebruik gemaakt van bevoegdheden op grond van het bestuursrecht, omdat deze makkelijker opgelegd kunnen worden.

Tussenconclusie

Ondanks het ontbreken van een eenduidige definitie van overlast, kunnen verschillende vormen van overlast onderscheiden worden. Er kan onderscheid gemaakt worden tussen (1) fysieke en sociale vormen van overlast, (2) eenmalige en herhaalde overlast en (3) overlast die wel of niet binnen een juridisch kader valt. Deze vormen van overlast kunnen ingedeeld worden in meer en minder subjectief. Deze vormen van overlast worden in het onderstaande keuzeschema weergegeven:

Figuur 2.2: Keuzeschema vormen van overlast

Vormen van overlast	Mate van subjectiviteit
1. Is de potentieel overlastgevende situatie verboden op grond van het bestuursrecht, strafrecht, civielrecht of verscheidene van deze juridische kaders?	
<ul style="list-style-type: none"> • Ja, namelijk: <ul style="list-style-type: none"> - Strafrecht - Bestuursrecht - Civielrecht - Verscheidene juridische kaders 	Meer objectief
<ul style="list-style-type: none"> • Nee, de vorm van overlast is: <ul style="list-style-type: none"> - Sociaal - Fysiek 	Meer subjectief
2. Is sprake van herhaling overlastgevende situatie?	
<ul style="list-style-type: none"> • Ja 	Meer objectief
<ul style="list-style-type: none"> • Nee 	Meer subjectief

In deze paragraaf ben ik ingegaan op het eerste deel van de onderzoeksvraag: *'In hoeverre bestaat er consensus over wat mensen ervaren als overlast?'*. Uit de literatuur blijkt dat percepties een belangrijke rol spelen bij ervaren overlast. Bovenstaand keuzeschema wijst uit dat onderscheid bestaat tussen meer subjectieve en meer objectieve vormen van overlast. Verwacht wordt dat bij de meer objectieve vormen van overlast meer consensus bestaat over dat sprake is van een overlastgevende situatie. Hieruit volgt de eerste hypothese:

H1: Er bestaat meer consensus over overlastgevende situaties die binnen een juridisch kader vallen en over overlastgevende situaties waarbij sprake is van herhaling.

2.2 Kenmerken die bijdragen aan ervaren overlast

Dat percepties een rol spelen bij overlast, roept de vraag op welke kenmerken invloed hebben op ervaren overlast. Het tweede deel van de onderzoeksvraag is: *'Welke kenmerken dragen eraan bij dat een situatie als overlastgevend wordt ervaren?'* Met betrekking tot perceptie van veiligheidsgevoelens stelde de politicoloog Wildavsky in 1979 de sociologische vraag:

'How extraordinary! The richest, longest lived, best protected, most resourceful civilization, with the highest degree of insight into its own technology, is on its way to becoming the most frightened. ... Is it our environment or ourselves that have changed? Would people like us have had this sort of concern in the past?'

Het is inderdaad de vraag of perceptie beïnvloed wordt door persoonskenmerken of door kenmerken van de omgeving. In deze paragraaf bespreek ik kenmerken die bijdragen aan ervaren overlast op de drie niveaus die in de sociologie onderscheiden worden: het macro-, meso- en microniveau. Het macroniveau betreft maatschappelijke kenmerken. Kenmerken op mesoniveau zijn situationele kenmerken, gericht op de situatie waarin de overlast plaatsvindt. Het microniveau betreft individuele kenmerken van degene die de overlast ervaart. Bij het formuleren van relevante kenmerken vormt het artikel van Eysink Smeets e.a. (2010) het uitgangspunt.

In deze paragraaf wordt eerst het macroniveau, dan het microniveau en vervolgens het mesoniveau besproken omdat het mesoniveau centraal staat in dit onderzoek. De paragraaf resulteert in hypothesen op mesoniveau waarbij om praktische redenen wordt ingeperkt tot jongerenoverlast. Zie paragraaf 3.2 voor een nadere methodologische verantwoording voor de keuze voor dit niveau (meso) en deze vorm van overlast (jongerenoverlast).

Maatschappelijke kenmerken

Overlastgevende situaties vinden plaats binnen een maatschappelijke context. Hoe overlast ervaren wordt, hangt af van deze context. Maatschappelijke ontwikkelingen hebben daardoor invloed op ervaren overlast. Maatschappelijke kenmerken geven een verklaring voor het verschil in overlastperceptie tussen maatschappijen en het verschil in overlastperceptie door de tijd heen, binnen dezelfde maatschappij. De volgende zeven maatschappelijke kenmerken die invloed hebben op ervaren overlast, worden in deze paragraaf besproken: individualisering, sociale welvaart, vertrouwen in de overheid en politiek klimaat, betrouwbare informatiebronnen, media, wet- en regelgeving en culturele kenmerken.

Individualisering

Toenemende individualisering en daarmee gepaard gaande maatschappelijke ontwikkelingen hebben invloed op ervaren overlast. Door individualisering lijkt de norm ten aanzien van welk gedrag als overlastgevend wordt ervaren, te veranderen. Individualisering is een maatschappelijke ontwikkeling

waarbij de keuzevrijheid en autonomie van het individu groeit (CBS, 2017; Schnabel, 2004). De mate van individualisme is een van de kenmerken die de cultuur van een maatschappij beschrijft (Hofstede, 2011). Vrijheid, zelfontplooiing en privacy zijn onder meer belangrijke waarden in landen die als individualistisch worden aangemerkt. Het individualisme staat tegenover het collectivisme. Landen die als collectivistisch worden aangemerkt, worden gekenmerkt door een grote mate van onderlinge afhankelijkheid tussen burgers (Hofstede, 2011). In dergelijke landen ligt de nadruk op de gemeenschap in plaats van op het individu. Veiligheid, conformisme en tradities zijn bijvoorbeeld belangrijke waarden in collectivistische landen. Met name Aziatische culturen worden aangemerkt als collectivistisch. Nederland is sinds de jaren zestig meer geïndividualiseerd en er zijn aanwijzingen dat de individualisering nog steeds gaande is (CBS, 2017). Daardoor is in Nederland steeds meer aandacht voor de subjectieve beleving van het individu en individueel welzijn (Duyvendak, 2004; Schnabel, 2004). Dit leidt onder meer tot toenemende mondigheid. Bovendien hangt toenemende individualisering samen met een afname van sociale cohesie (Durkheim 1897; Putnam, 2000). Daardoor wordt meer waarde gehecht aan het individu en minder aan de gemeenschap. Dit leidt tot een afname van solidariteit waardoor meer plaats is voor normoverschrijding en tegelijkertijd minder van elkaar wordt getolereerd.

Met betrekking tot ervaren overlast doet zich daarnaast nog een andere, paradoxale, maatschappelijke ontwikkeling voor. Na terroristische aanslagen in westerse landen, zoals 9-11 in de Verenigde Staten, neemt de vraag naar veiligheid toe. Er is sprake van een toenemend risicobewustzijn en een dalende risicoacceptatie (Beck, 1992; Pleysier & Deklerck, 2006). We zouden zelfs streven naar een 'smetteloze samenleving' of 'zero risk society' (Eysink Smeets, 2008; Slovic, 2000). Dit staat op gespannen voet met de toenemende individualisering in Nederland; vrijheid en veiligheid worden namelijk beschouwd als conflicterende grondrechten (Jansen e.a., 2018; Pleysier & Deklerck, 2006). Het onderscheppen van communicatie over terrorisme gaat bijvoorbeeld ten koste van de privacy van deze verdachten en hun sociale netwerk. Omgekeerd, zoals hierboven beschreven, neemt de kans op normoverschrijding toe wanneer de individuele keuzevrijheid groter wordt en sociale cohesie afneemt (Boutellier, 2005; Durkheim, 1897). Deze dalende risico-acceptatie leidt tot een toenemende gevoeligheid voor gedrag dat niet strafbaar is, maar wel als hinderlijk wordt ervaren. Er is sprake van een 'verschuivende meetlat' (Eysink Smeets, 2008). Ergerlijk gedrag wordt gecriminaliseerd waardoor een miniaturisering van het strafrecht ontstaat.

Concluderend veranderen individualisering en de toenemende vraag naar veiligheid de norm ten aanzien van welk gedrag als overlastgevend wordt ervaren. Normoverschrijding neemt toe en de tolerantie daarvoor neemt af. Bovendien wordt meer geageerd tegen overlast door de toenemende mondigheid en de vraag naar veiligheid. Als deze redentatie wordt gevolgd, wordt verwacht dat meer overlast ervaren wordt in meer individualistische samenlevingen.

Sociale welvaart

De toenemende sociale welvaart in onze maatschappij is een alternatieve verklaring voor de hierboven besproken 'verschuivende meetlat' (Eysink Smeets e.a., 2010). Nederland staat momenteel in de top vijf van de gelukkigste landen ter wereld (Sachs e.a., 2018). Maar juist wanneer het goed gaat en

problemen zeldzaam zijn, worden meer zaken als probleem aangemerkt (Levari e.a., 2018). Dit komt omdat het contextafhankelijk is wat als problematisch wordt ervaren. Pas wanneer de grootste problemen zijn opgelost, kan de focus verschuiven naar kleinere problemen. Waarschijnlijk is er minder aandacht voor overlast in landen waar veel zware criminaliteit voorkomt. Dit suggereert dat meer overlast ervaren wordt in landen met meer sociale welvaart.

Vertrouwen in de overheid en politiek klimaat

Ook het politieke klimaat en het vertrouwen in de overheid hebben invloed op overlastperceptie. De ervaren overlast is groter wanneer er minder op vertrouwd wordt dat de overheid effectief zal optreden tegen overlast (Eysink Smeets e.a., 2010; Slovic, 2000). Hoeveel vertrouwen burgers hebben in de overheid hangt samen met het politieke klimaat in het land. Over het algemeen is in verzorgingsstaten meer vertrouwen in de overheid (Kumlin & Haugsgjerd, 2017). Aan de hand van deze redenatie wordt verwacht dat meer overlast ervaren wordt in landen die minder verantwoordelijkheid dragen voor het welzijn van haar burgers.

Betrouwbare informatiebronnen

Het geschatte risico in een situatie is groter wanneer er minder betrouwbare informatiebronnen zijn over de daadwerkelijke risico's (Slovic, 2000). In dit geval is het voor leken namelijk onduidelijk waar het risico op gebaseerd moet worden. Risico's van vliegen worden door leken bijvoorbeeld hoger ingeschat dan door piloten. Daarom worden de risico's van een potentieel overlastgevende situatie hoger ingeschat als geen betrouwbare informatie bestaat over hoe risicovol de situatie daadwerkelijk is.

Media

Informatie wordt met name door de media verstrekt. In de media ligt over het algemeen de nadruk op het negatieve zoals negatieve gevolgen van potentieel overlastgevende situaties. Bovendien hebben journalisten een voorkeur voor overheidsbronnen waardoor de opinies van burgemeesters, politie en justitie wellicht oververtegenwoordigd zijn (Van Gestel, 2006). Daardoor worden potentieel overlastgevende situaties in de media vaak geframed als ongewenst (Kahneman & Tversky, 1983). Het beeld dat wordt gevormd door de media, speelt een belangrijke rol bij de beeldvorming van burgers (De Boer & Brennecke, 2003). Daardoor heeft de stijl van de media invloed op hoe betekenis wordt gegeven aan potentieel overlastgevende situaties. Als media bijvoorbeeld veel aandacht geven aan hangjongeren die crimineel gedrag vertonen, worden hangjongeren eerder als overlastgevend ervaren. Waarschijnlijk wordt meer overlast ervaren in maatschappijen waar de media negatiever zijn over overlast.

Wet- en regelgeving

Wet- en regelgeving zijn van invloed op overlastperceptie. Zoals in paragraaf 2.1 besproken zijn wet- en regelgeving meer objectieve bronnen die weerspiegelen wat inwoners als overlastgevend ervaren. Wet- en regelgeving verschillen per land. Sancties voor vervuiling zijn in sommige landen bijvoorbeeld hoger dan in andere landen. In landen waar meer of hogere sancties gelden, worden deze situaties waarschijnlijk eerder als overlastgevend ervaren. Ook de mate waarin geageerd wordt tegen overlast

wordt voor een deel beïnvloed door wet- en regelgeving. In landen waar geen vrijheid van meningsuiting bestaat of waar sancties bestaan voor het bekritisieren van de overheid, zullen burgers waarschijnlijk minder snel van de overheid eisen dat wordt opgetreden tegen overlast.

Culturele kenmerken

Naast bovengenoemde maatschappelijke kenmerken, bestaan meer culturele kenmerken die invloed hebben op de normen die gelden over overlastgevende situaties. Normen over alcoholconsumptie verschillen bijvoorbeeld per land. Daardoor wordt overlast die veroorzaakt wordt door mensen die onder invloed zijn van alcohol eerder als overlastgevend ervaren in landen waar het consumeren van veel alcohol minder geaccepteerd is (Di Ronco, 2016).

Individuele kenmerken

Individuele kenmerken hebben naast maatschappelijke kenmerken invloed op ervaren overlast. Met name vanuit de psychologie is aandacht voor individuele kenmerken die invloed hebben op oordeelsvorming. Deze kenmerken spelen ook een rol bij het beoordelen van een situatie als overlastgevend. Ten eerste kunnen heuristieken en vooroordelen invloed hebben op het ontstaan van een *perception gap*. Ten tweede kunnen culturele en persoonskenmerken zorgen voor variatie in ervaren overlast.

Heuristieken en vooroordelen

Rationele processen worden vaak overschat en mensen hebben een beperkt beoordelingsvermogen (Kahneman, 2011; Simon, 1991). We hebben bijvoorbeeld meestal te weinig tijd en beschikbare informatie om tot een rationeel oordeel te komen (Simon, 1991). Daardoor oordelen we vaak aan de hand van heuristieken en vooroordelen (Tversky & Kahneman, 1974). Heuristieken zijn vuistregels voor het inschatten van situaties. Er bestaan veel verschillende soorten heuristieken en vooroordelen die invloed hebben op oordeelsvorming. Heuristieken en vooroordelen die relevant zijn bij het beoordelen van een situatie als overlastgevend, zijn: confirmatiebias, adaptatie, herinneringen, persoonlijke ervaringen, negativiteitsbias, aversie tegen verlies, relatieve vergelijking en home town favouritism.

- **Confirmatiebias:**
Mensen interpreteren nieuwe informatie vaak in overeenstemming met bestaande opvattingen (Eysink Smeets e.a., 2010; Slovic, 2000). Nieuwe informatie die niet aansluit bij de verwachtingen wordt vaak genegeerd (Slovic, 2000). Wanneer iemand de opvatting heeft dat in een bepaalde buurt veel overlast plaatsvindt, worden rondslingerende blikjes bijvoorbeeld geconfirmeerd aan dit idee.
- **Adaptatie:**
Bij langdurige blootstelling aan een prikkel treedt gewenning op (Kahneman, 1999). Wanneer iemand gewend is aan overlast worden situaties waarschijnlijk eerder als normaal en minder snel als overlastgevend ervaren. Gewenning kan er ook toe leiden dat langzame en gestage veranderingen minder worden opgemerkt dan plotselinge grote veranderingen.

- **Herinneringen:**
Aan de hand van herinneringen maken we een voorspelling voor de toekomst. Gebeurtenissen worden echter selectief opgeslagen in het geheugen: we slaan alleen de meest intense momenten op (Slovic, 2000). Daardoor onthouden we sensationele doodsoorzaken bijvoorbeeld beter wat leidt tot een overschatting van hoe vaak dit voorkomt.
- **Persoonlijke ervaringen:**
Beleving wordt deels bepaald door eigen ervaringen. Wanneer we geen ervaringen hebben met overlast of criminaliteit wordt het risico daarop vaak onderschat (Paternoster e.a., 1982). Wanneer iemands eigen fiets nog nooit is gestolen, wordt bijvoorbeeld aangenomen dat risico op fietsendiefstal laag is. Omgekeerd heeft slachtofferervaring een negatieve invloed op veiligheidsbeleving (Boers e.a., 2008).
- **Negativiteitsbias:**
Mensen onthouden negatieve ervaringen vaak beter dan positieve ervaringen (Baumeister e.a., 2001). Aan de hand van deze bias wordt verwacht dat mensen overlastgevende situaties beter onthouden dan situaties waarin geen overlast plaatsvindt.
- **Aversie tegen verlies:**
We hechten meer waarde aan verliezen dan aan winnen (Kahneman & Tversky, 1984). De meeste mensen zetten geen tien dollar in voor een 'kop of munt spel' als de winst minder dan dertig dollar is, terwijl het wel inzetten van die tien dollar rationeel gezien een gunstige keuze is.
- **Relatieve vergelijking:**
Situaties worden niet als op zichzelf staand beoordeeld, maar in vergeleken met de situatie van anderen (Easterlin, 1974; Merton & Kitt, 1950). Mensen vergelijken hun situatie met hun (directe) sociale omgeving. Daardoor zijn rijkere mensen binnen een land gelukkiger, maar zijn rijkere landen niet gelukkiger ten opzichte van armere landen (Easterlin, 1974).
- **Home town favouritism:**
Mensen schatten hun eigen situatie aanzienlijk positiever in dan de algemene situatie in de maatschappij. Schnabel (2009) omschrijft dit met de titel van zijn boek: 'Met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht'. Jongeren schatten de algemene risico's op roken bijvoorbeeld goed in, maar schatten het risico voor zichzelf lager (Slovic, 2000).

Bovengenoemde heuristieken en vooroordelen kunnen van invloed zijn op het ontstaan van een *perception gap*. Naast deze heuristieken en vooroordelen kunnen culturele en persoonskenmerken zorgen voor variatie in ervaren overlast.

Culturele en persoonskenmerken

Mensen tussen de 25 en 45 jaar ervaren het meeste en 65-plussers het minste overlast (CBS, 2018). Ook wordt iets meer overlast ervaren door vrouwen dan door mannen. Dit wijst erop dat persoonskenmerken zoals leeftijd en geslacht invloed hebben op ervaren overlast. Een logische verklaring voor deze verschillen is echter dat onder deze personen zich meer potentieel

overlastgevende situaties voordoen. Jonge mensen bevinden zich wat vaker in openbare ruimten waar meer overlast plaatsvindt. Andere persoonlijke kenmerken zoals frustratietolerantie hebben waarschijnlijk meer invloed op ervaren overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Van mensen met autisme is bijvoorbeeld bekend dat zij vaak een lagere frustratietolerantie hebben voor prikkels zoals geluid. Deze personen ervaren een situatie waarschijnlijk eerder als overlastgevend.

Naast persoonskenmerken hebben culturele kenmerken invloed op ervaren overlast (Douglas, 1966; Eysink Smeets e.a., 2010). Zoals bij de macrokenmerken is besproken, heeft de cultuur in een land invloed op overlastperceptie van de inwoners van dit land. Daarnaast bestaan per persoon, dus binnen een land, verschillen in cultuur. Wat wordt aangemerkt als vies en wat als schoon verschilt bijvoorbeeld per cultuur (Douglas, 1966). Personen met meer tolerante culturele achtergronden ten aanzien van overlast, ervaren een situatie daardoor waarschijnlijk minder snel als overlastgevend.

Situationele kenmerken

Ervaren overlast hangt behalve van maatschappelijke en individuele kenmerken af van situationele kenmerken. Ten minste de volgende zeven situationele kenmerken zijn relevant voor ervaren overlast: risicoperceptie, publieke familiariteit, mate van kwade intentie, mate van voorspelbaarheid, sociale steun, sociale identificatie en normen in de omgeving. Deze kenmerken worden hieronder besproken waarbij vier hypothesen worden opgesteld.

In dit onderzoek beperk ik me tot het mesoniveau en jongerenoverlast. In deze paragraaf worden hypothesen opgesteld over situationele kenmerken die invloed hebben op ervaren overlast. Omdat niet alle situationele kenmerken relevant zijn voor jongerenoverlast, worden vier hypothesen geformuleerd voor de kenmerken die wel relevant zijn. Waarom de overige kenmerken niet relevant zijn voor jongerenoverlast verantwoord ik in paragraaf 3.2.

Risicoperceptie

In hoeverre een situatie ingeschat wordt als risicovol speelt een grote rol bij ervaren overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Een situatie die als risicovol wordt gepercipieerd, wordt eerder ervaren als overlastgevend. Het inschatten van hoe risicovol een situatie is, wordt risicoperceptie genoemd (Slovic, 2000). Met name de mate van controle over de situatie heeft invloed op hoe risicovol de situatie wordt ingeschat (De Vries, 2002; Eysink Smeets e.a., 2010; Leijdelmeijer e.a., 2010; Slovic, 2000). Als de risico's beheersbaar zijn of de persoon die overlast ervaart zich makkelijk aan de situatie kan onttrekken, wordt de situatie als minder risicovol ervaren. Omgekeerd leidt het gevoel van onmacht tot angst. Hoeveel controle iemand heeft over een overlastgevende situatie hangt af van verschillende aspecten: de mate van vrijwillige blootstelling aan de overlast, de relatie met de veroorzaker, de mate

van aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid van de veroorzaker en de mate van bekendheid met de risicobron.

Ten eerste heeft de mate waarin iemand vrijwillig aan de overlastgevende situatie is blootgesteld en zich hieraan kan onttrekken, invloed op de mate van controle over de situatie (Eysink Smeets e.a., 2010; Slovic, 2000). De keuze voor blootstelling aan een overlastgevende situatie en het kunnen verlaten van deze situatie zijn vormen van controle. Wanneer iemand vrijwillig aan een overlastgevende situatie wordt blootgesteld, wordt de situatie als niet risicovol beoordeeld of wordt het gelopen risico geaccepteerd. Als meer nut wordt beleefd aan een activiteit is de risico-acceptatie hoger en de risicoperceptie lager (Derrick, 2011; Slovic, 2000). Iemand die naar een festival gaat voor zijn plezier (nut), heeft in deze situatie waarschijnlijk een hogere risicoacceptatie voor geluidsoverlast of openbare dronkenschap. Ook het kunnen verlaten van de situatie is een vorm van controle. Daardoor wordt de situatie beoordeeld als minder risicovol: als het risico te groot wordt, is het namelijk mogelijk de situatie te verlaten. Het risico wordt hoger ingeschat als de blootstelling aan de situatie niet vrijwillig is.

Ten tweede heeft de relatie met de veroorzaker invloed op de mate van controle over de overlastgevende situatie. We spreken bekenden makkelijker aan op overlast dan onbekenden (Blokland, 2009). Dit geeft een gevoel van controle over de situatie. Daardoor wordt ongewenst gedrag door onbekenden ervaren als meer risicovol. Dit leidt tot de tweede hypothese:

H2: De situatie wordt als meer overlastgevend beoordeeld naarmate de observant van de overlast de veroorzakers van de overlast minder goed kent

Naast de relatie met de veroorzaker zijn er andere factoren die zorgen dat de veroorzaker in meer of mindere mate aanspreekbaar en beïnvloedbaar is (Eysink Smeets e.a., 2010). Het kunnen aanspreken van de veroorzaker op overlast geeft een gevoel van controle over de situatie. Wanneer de veroorzakers onder invloed zijn van alcohol of drugs of bestaan uit een grotere groep, is hun gedrag waarschijnlijk minder beïnvloedbaar. In dat geval wordt het risico hoger ingeschat. Dit leidt tot de derde hypothese:

H3: De situatie wordt als meer overlastgevend beoordeeld naarmate de veroorzakers van de overlast minder aanspreekbaar en beïnvloedbaar zijn

Ten vierde heeft de feitelijke bekendheid met de risicobron invloed op het inschatten van het risico in een bepaalde situatie (Eysink e.a., 2010; Slovic, 2000). Het hebben van betrouwbare informatie over het risico geeft een gevoel van controle en leidt tot het beter kunnen inschatten van de risico's. De risico's van onbekende situaties worden over het algemeen hoger ingeschat dan de risico's van bekende situaties (Slovic, 2000). Risico's die gepaard gaan met DNA-technologie, radioactief afval en magnetrons worden hoger ingeschat dan risico's door auto-ongelukken, alcohol, vuurwerk en bruggen. Dit komt met name omdat het lastiger is om de voor- en nadelen van de risico's van onbekende situaties af te wegen. Dit resulteert in een relatief hoge inschatting van risico's en een relatief lage inschatting van de voordelen in onbekende situaties. Bijvoorbeeld voor kernenergie geldt dat de

risico's overschat en de voordelen onderschat worden (Slovic, 2000). Dat risico's van onbekende situaties hoger worden ingeschat dan van bekende situaties verklaart het verschil in beoordeling tussen experts en leken. Experts beoordelen risico's meer objectief, leken beoordelen risico's meer aan de hand van intuïtie, emoties en verwachtingen. Daardoor komen de verwachtingen van experts meestal meer overeen met technische schattingen van risico's dan verwachtingen van leken (Slovic, 2000). Het risico van ongewenst gedrag wordt door leken waarschijnlijk hoger ingeschat dan door experts zoals politiemensen of sociaal werkers die bekend zijn met overlastgevende situaties.

Bovengenoemde vier kenmerken hebben invloed op de (gepercipieerde) mate van controle over een overlastgevende situatie. Wanneer meer controle bestaat over een situatie wordt de situatie als minder risicovol ingeschat. Daardoor wordt de situatie minder snel beoordeeld als overlastgevend. Naast risicoperceptie beïnvloedt een aantal andere situationele kenmerken de beoordeling van een situatie als overlastgevend. Dit zijn: publieke familiariteit, de mate van kwade intentie, voorspelbaarheid, sociale steun, sociale identificatie en normen in de omgeving.

Publieke familiariteit

Het hebben van een veilig gevoel in de openbare ruimte leidt tot minder ervaren overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Het kunnen inschatten van de situatie draagt bij aan dit veilige gevoel (Eysink Smeets e.a., 2010). Een situatie kan beter ingeschat worden wanneer we bekende gezichten zien in deze omgeving (Blokland, 2009). Dit kunnen goede bekenden zijn, maar ook 'bekende vreemden' (Blokland, 2009; Leijdelmeijer e.a., 2010). Denk aan buurtgenoten die geen bekenden zijn maar die we wel groeten. Zelfs een geringe mate van herkenning uit eerdere ontmoetingen draagt daardoor bij aan het gevoel van veiligheid. Wanneer we de mensen in de omgeving niet (her)kennen, beoordelen we de situatie op basis van stereotypering (Blokland, 2009). Dit leidt vaker tot een onveilig gevoel. Het hebben van een onveilig gevoel in de omgeving leidt tot het eerder beoordelen van een potentieel overlastgevende situatie als daadwerkelijk overlastgevend. Dit kenmerk hangt waarschijnlijk samen met het kenmerk 'relatie met de veroorzakers van overlast'. Wanneer de veroorzaker van de overlast bekenden zijn, kan de situatie beter worden ingeschat wat leidt tot een veiliger gevoel in de omgeving. Deze redentatie is in lijn met de tweede hypothese.

(Gepercipieerde) mate van kwade intentie

Ook de (gepercipieerde) mate van kwade intentie achter de overlast heeft invloed op ervaren overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Wanneer pijn expres wordt veroorzaakt wordt meer pijn ervaren dan wanneer dit per ongeluk gebeurt. Daardoor wordt verwacht dat wanneer sprake is van (gepercipieerde) kwade intentie bij het veroorzaken van overlast de situatie als meer overlastgevend wordt ervaren dan wanneer de overlast per ongeluk wordt veroorzaakt. Graffiti dat is gespoten met de intentie om een kunstwerk te vormen wordt waarschijnlijk anders ervaren dan graffiti dat wordt gespoten met vernieling als intentie. Ondanks dat overlast lang niet altijd veroorzaakt wordt met kwade intentie, wordt kwade intentie vaak aangenomen door de persoon die de overlast ervaart (Eysink Smeets e.a., 2010). De gepercipieerde kwade intentie hangt waarschijnlijk samen met de relatie met de overlastgever. Wanneer een bekend persoon rondhangt op straat of geluidsoverlast veroorzaakt, wordt dit minder snel geïnterpreteerd als kwaad bedoeld dan wanneer dit een

onbekende is. Wanneer de intentie van de veroorzakers als kwaad wordt geïnterpreteerd, wordt de situatie eerder als overlastgevend beoordeeld. Ook dit argument is consistent met de tweede hypothese.

Voorspelbaarheid

De mate waarin de blootstelling aan de overlastgevende situatie voorspelbaar is, kan ook invloed hebben op de ervaren overlast (Eysink Smeets, 2010). De invloed van voorspelbaarheid op perceptie is onder meer onderzocht voor geluidshinder en wachttijdbeleving. Wanneer informatie wordt geboden over hoe lang het duurt voordat de trein er is, wordt deze wachttijd als korter en minder vervelend ervaren (Eysink Smeets e.a., 2010). Wanneer de blootstelling aan overlast onvoorspelbaar is, wordt de situatie eerder als overlastgevend beoordeeld.

Sociale steun

Ook de mate van sociale steun heeft invloed op ervaren overlast. Mensen die meer sociale steun ontvangen, kunnen over het algemeen beter omgaan met stressvolle situaties (Eysink Smeets e.a., 2010). Problemen worden meer constructief aangepakt door mensen die meer sociale steun ontvangen (Eysink Smeets e.a., 2010). Wellicht wordt een situatie als meer overlastgevend ervaren wanneer wordt verwacht dat de persoon die overlast ervaart geen sociale steun ontvangt bij het oplossen van de situatie.

Sociale identificatie

Of we ons sociaal kunnen identificeren met de veroorzaker heeft invloed op ervaren overlast. We kunnen ons beter inleven in het gedrag van mensen met wie we ons identificeren (McPherson e.a., 2001; Veenstra e.a., 2018). Daardoor wordt gedrag van mensen met wie we ons sociaal identificeren minder snel als overlastgevend ervaren. Een student die een feest van studenten in zijn straat waarneemt, ervaart dit gedrag waarschijnlijk minder snel als overlastgevend omdat hij zich kan inleven in de situatie. Andersom wordt de situatie als meer overlastgevend ervaren wanneer we ons niet kunnen identificeren met de veroorzaker, zoals een ouder iemand die overlast van studenten ervaart. Hieruit volgt de vierde hypothese:

H4: De situatie wordt als meer overlastgevend beoordeeld naarmate de observant van de overlast zich minder sociaal identificeert met de veroorzakers van de overlast

Normen in de omgeving

De indruk die de omgeving wekt over welke normen er gelden, heeft invloed op ervaren overlast. Wanneer een omgeving het imago heeft van onveilig, hebben mensen die zich in deze omgeving bevinden eerder een onveilig gevoel (Boers e.a., 2008; Wittebrood & Van Dijk, 2007). Het hebben van een onveilig gevoel leidt tot het sneller beoordelen van een situatie als overlastgevend (Eysink Smeets e.a., 2010; Leijdelmijer e.a., 2010). In dit geval wordt verwacht dat een situatie als meer overlastgevend wordt ervaren in een omgeving die als minder veilig wordt aangemerkt. Hieruit volgt de hypothese:

H5a: De situatie wordt als meer overlastgevend beoordeeld in een omgeving waar overlast meer genormaliseerd is

Aan de andere kan worden beargumenteerd dat in een omgeving waar overlast niet de norm is, meer overlast wordt ervaren. Een overlastgevende situatie valt meer op in een 'nette buurt'. In een omgeving met een slechter imago wordt overlast eerder normaal gevonden (Keizer e.a., 2018). Wanneer deze redenatie gevolgd wordt, kan worden verwacht dat een situatie in een onveiligere buurt minder snel als overlastgevend wordt beoordeeld. Hieruit volgt de alternatieve hypothese:

H5b: De situatie wordt als meer overlastgevend beoordeeld in een omgeving waar overlast minder genormaliseerd is

Tussenconclusie

Concluderend bestaan er veel kenmerken die invloed hebben op ervaren overlast. Deze kenmerken zijn op te delen in kenmerken op maatschappelijk-, situationeel- en individueel niveau. In de praktijk is sprake van een combinatie van deze kenmerken. De mate waarin iemand overlast ervaart, wordt beïnvloed door kenmerken op alle drie de niveaus. Onderstaande tabel geeft de in deze paragraaf besproken kenmerken weer, en geeft daarmee antwoord op de tweede helft van de onderzoeksvraag: *'Welke kenmerken dragen eraan bij dat een situatie als overlastgevend wordt ervaren?'*

Tabel 2.1: Kenmerken die invloed hebben op ervaren overlast

Maatschappelijk	Individualisering Sociale welvaart Vertrouwen in de overheid en politiek klimaat Betrouwbare informatiebronnen Media Wet- en regelgeving Culturele kenmerken
Situationeel	Risicoperceptie: Vrijwillige blootstelling Relatie met veroorzaker Aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid Mate van bekendheid met situatie Publieke familiariteit (Gepercipieerde) mate van kwade intentie Voorspelbaarheid Sociale steun Sociale identificatie Normen in de omgeving
Individueel	Heuristieken en vooroordelen Culturele- en persoonskenmerken

2.3 Dit onderzoek

Het doel van dit onderzoek is het verhelderen van het begrip overlast en het geven van inzicht in de rol van ervaren overlast. Daarbij beperk ik me tot jongerenoverlast. Jongerenoverlast is van alle tijden en kent vele gradaties (Van Noije, 2010). Bij jongerenoverlast gaat het vaak om een verstoring van de openbare orde zoals hard rijden, vernieling of diefstal (Leijdelmeijer e.a., 2010). Uit dit hoofdstuk blijkt dat er een verschil bestaat tussen onze perceptie van overlast en de werkelijkheid (Eysink Smeets e.a., 2010). Ook bij jongerenoverlast is dit het geval. Lang werd door burgers verondersteld dat jongerenoverlast toenam, terwijl cijfers dit niet bevestigden (Leijdelmeijer e.a., 2010). Ook is eerder vastgesteld dat rondhangende jongeren door personen verschillend worden ervaren (Blokland, 2009). Sommige observanten ervoeren de aanwezigheid van de jongeren als positief, terwijl anderen de jongeren ervoeren als bedreigend.

Literatuur wijst uit dat onderscheid bestaat tussen meer subjectieve en meer objectieve vormen van overlast. Verwacht wordt dat bij de meer objectieve vormen van overlast meer consensus bestaat over dat er sprake is van een overlastgevende situatie. Daarom verwacht ik ten eerste dat er meer consensus bestaat over overlastgevende situaties die binnen een juridisch kader vallen en over overlastgevende situaties waarbij sprake is van herhaling (H1). Daarnaast blijkt uit dit hoofdstuk dat

veel kenmerken invloed hebben op ervaren overlast. Ik verwacht dat de situatie als meer overlastgevend wordt beoordeeld naarmate de observant van de overlast de veroorzakers minder goed kent (H2), de veroorzakers minder aanspreekbaar en beïnvloedbaar zijn (H3) en de observant zich minder sociaal identificeert met de veroorzakers (H4). Daarnaast verwacht ik een effect van de normen in de omgeving. De situatie wordt als meer overlastgevend ervaren in een omgeving waar overlast minder (H5a) of meer (H5b) genormaliseerd is.

3. Methoden

In het vorige hoofdstuk zijn vijf hypothesen opgesteld. In dit hoofdstuk bespreek ik welke methoden gebruikt worden om de hypothesen te toetsen. Eerst bespreek ik de deelnemers en de procedure van het onderzoek. Vervolgens bespreek ik de operationalisatie per variabele. Het hoofdstuk eindigt met de analyseopzet.

3.1 Deelnemers en procedure

Veiligheidsmonitor

Voor dit onderzoek zijn vragen toegevoegd aan de Veiligheidsmonitor (VM) van de gemeente Groningen. Deze monitor is in 2015 opgezet om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de veiligheid en leefbaarheid in de gemeente. De VM bestaat uit politiecijfers, cijfers van het Meldpunt Overlast en Zorg en een enquête die wordt afgenomen bij het Veiligheidspanel (Veiligheidsmonitor, 2017). De enquête bestaat uit basisvragen die in elke monitor herhaald worden en bevat soms extra vragen die actuele onderwerpen betreffen. Voor dit onderzoek zijn vragen over overlast toegevoegd aan de enquête. De VM wordt uitgevoerd door de afdeling Onderzoek Informatie en Statistiek (OIS) van de gemeente Groningen en wordt elke vier maanden herhaald. De resultaten uit de VM worden door beleidsmakers gebruikt om de leefbaarheid en veiligheid in de gemeente Groningen te vergroten en om beleid te evalueren.

Deelnemers: het veiligheidspanel

Het Veiligheidspanel bestaat uit inwoners vanaf 18 jaar uit de gemeente Groningen. De aanmelding voor en participatie aan de enquête zijn vrijwillig. Er is dus sprake van zelfselectie en het is geen random steekproef van inwoners uit de gemeente Groningen. Het panel is in 2015 ontstaan door leden van andere panels van de gemeente Groningen te vragen om ook aan het Veiligheidspanel deel te nemen.

Procedure

De panelleden ontvangen drie keer per jaar de onderstaande email, namelijk in januari, mei en september. De enquête wordt online ingevuld, wat tussen de 5 en 15 minuten duurt. Na een week ontvangen panelleden die de enquête nog niet hebben ingevuld een herinnering. Na twee weken wordt de enquête gesloten. Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van de enquête die is uitgezet op 7 mei 2019.

Afbeelding 3.1: Email Veiligheidspanel

Nieuwe enquête Veiligheidspanel Groningen

Geachte heer, mevrouw,

Met deze e-mail willen we u graag uitnodigen de enquête in te vullen over veiligheid in de gemeente Groningen in de periode januari tot en met april 2019.

U heeft zich in een eerdere enquête of via veiligheidspanel.nl aangemeld voor het Veiligheidspanel. Om de ontwikkeling van veiligheid en overlast in de gemeente Groningen goed te kunnen volgen voeren wij deze enquête drie keer per jaar uit. De informatie wordt gebruikt voor het veiligheidsbeleid in de gemeente Groningen.

Als u zich wilt afmelden voor het panel, dan kunt u een mail sturen naar panelteam@groningen.nl.

[Hier kunt u de enquête starten](#)

Met vriendelijke groet,
Onderzoek, Informatie en Statistiek Groningen

3.2 Operationalisatie Vignettenmethode

De extra vragen die zijn toegevoegd aan de enquête zijn gepresenteerd in de vorm van vignetten. Vignetten zijn korte beschrijvingen van een situatie die relevante kenmerken bevat. Deze hypothetische situatie wordt aan de respondent voorgelegd ter beoordeling. Dat maakt de vignettenmethode erg geschikt om de invloed van bepaalde kenmerken op oordeelsvorming te meten (Veenma e.a., 2004). De vignettenmethode is een creatieve en vernieuwende methode die voor het eerst werd gebruikt voor marketingonderzoek in de jaren vijftig (Veenma e.a., 2004). Inmiddels wordt de vignettenmethode steeds vaker gebruikt, ook in de sociale wetenschappen. Het is met name een populaire methode onder arbeidssociologen voor het meten van oordeelsvorming door werkgevers over potentiële sollicitanten (Veenma e.a., 2004). Andere voorbeelden van vignettetudies zijn onderzoek naar de beslissing om wel of niet een huisarts in te schakelen (Breedveld e.a., 2003), onderzoek naar de kwaliteit van beroepsonderwijs (Van der Sluis, 2014) en onderzoek naar oordeelsvorming over of iemand een uitkering verdient (Reeskens & Van der Meer, 2018). Ook in de veiligheidsleer is de vignettenmethode eerder gebruikt, bijvoorbeeld om te onderzoeken welke factoren invloed hebben op het (niet) doen van aangifte tegen cybercrime (Jong e.a., 2018).

De vignettenmethode kent een aantal belangrijke voordelen (Veenma e.a., 2004). Ten eerste is er geen sprake van een 'sample selection bias' wat inhoudt dat de onafhankelijke variabelen niet met elkaar samenhangen. Dat komt doordat de onderzoeker zelf bepaalt hoe de variabelen over de vignetten verdeeld zijn. Ten tweede is het risico op sociaalwenselijke antwoorden kleiner omdat vignetten minder direct zijn dan surveyvragen (Groenewoud & Van Rij, 2012). Of een werkgever bij het selecteren van een sollicitant een voorkeur heeft voor iemand van Nederlandse afkomst kan met vignetten bijvoorbeeld meer subtiel gemeten worden. Ten derde vormen vignetten een betere

simulatie van de werkelijkheid dan surveyvragen (Veenma e.a., 2004; Van der Sluis, 2014). Daardoor zal de beoordeling van de respondenten meer overeenkomen met hun beoordeling in de werkelijkheid wat de validiteit van het onderzoek verhoogt.

De vignettenmethode heeft daarnaast een aantal beperkingen (Veenma e.a., 2004). Ten eerste zijn de situaties die in de vignetten geschetst worden hypothetisch en bevatten beperkte informatie. Daardoor bestaat een risico op meer rationele beoordeling dan in de werkelijkheid het geval zal zijn. Ten tweede kunnen alleen effecten gevonden worden van kenmerken die zijn meegenomen in de vignetten. Daardoor is een goede theoretische onderbouwing over welke kenmerken een rol spelen van groot belang. Met deze beperkingen is rekening gehouden bij het selecteren van relevante kenmerken gebaseerd op theoretische onderbouwing.

Kenmerken ervaren overlast

In dit onderzoek wordt de mate van ervaren overlast voorspeld uit zes kenmerken. Deze kenmerken zijn gekozen op basis van theorie. In het theoretisch kader zijn in totaal achttien kenmerken besproken die een rol spelen bij ervaren overlast, zoals te zien is in tabel 2.1. In dit onderzoek beperk ik me tot het mesoniveau en jongerenoverlast. Ik heb voor het mesoniveau gekozen omdat de meeste relevante kenmerken bestaan op mesoniveau. Ook past een sociologische onderbouwing goed bij het mesoniveau omdat in de sociologie verschijnselen worden verklaard in relatie tot hun omgeving. Bovendien kunnen kenmerken op mesoniveau goed verwerkt worden in vignetten. Kenmerken op mesoniveau betreffen immers situaties en in een vignette wordt een situatie geschetst.

Ik heb voor jongerenoverlast gekozen omdat dit een vorm van overlast is die in veel situaties kan plaatsvinden. Waar bijvoorbeeld burenoverlast samenhangt met het type woning en verkeersoverlast samenhangt met stedelijkheid, kan jongerenoverlast op vele plekken plaatsvinden. Daardoor is deze vorm van overlast goed te verwerken in vignetten en goed in te beelden voor respondenten met variërende achtergrondkenmerken. Jongerenoverlast wordt in dit onderzoek gedefinieerd als ervaren overlast door het toedoen van jongeren. Jongeren zijn personen tussen de 12 en 24 jaar. Dat sluit aan op het jeugdstrafrecht met een ondergrens van 12 jaar en veel gemeentelijk jeugdbeleid dat tot 24 jaar loopt (Leijdelmeijer e.a., 2010).

Uit paragraaf 2.1 blijkt dat het juridisch kader en de intensiteit van de overlast een belangrijke rol spelen bij ervaren overlast. In paragraaf 2.2 zijn tien relevante kenmerken op mesoniveau besproken zoals te zien is in tabel 2.1. Wanneer het micro- en macroniveau buiten beschouwing worden gelaten, volgen er uit het theoretisch kader dus twaalf relevante kenmerken. Deze twaalf kenmerken zijn hieronder weergegeven. Voor zes van deze twaalf kenmerken (die in tabel 3.1 in boven de streep staan) geldt dat ze een rol spelen bij jongerenoverlast en geoperationaliseerd kunnen worden in vignetten.

Tabel 3.1: Kenmerken op mesoniveau die wel (boven de lijn) en niet (onder de lijn) in het onderzoek zijn meegenomen

Paragraaf	Nummer	Kenmerk
2.1	1	Juridisch kader
	2	Intensiteit
2.2	3	Normen in de omgeving
	4	Sociale identificatie
	5	Relatie met de veroorzakers
	6	Aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid van de veroorzakers
	7	Vrijwillig blootstelling
	8	Mate van bekendheid met de situatie
	9	Publieke familiariteit
	10	(Gepercipieerde) mate van kwade intentie
	11	Voorspelbaarheid
	12	Sociale steun

De zes kenmerken die in tabel 3.1 onder de streep staan, zijn om de volgende redenen niet meegenomen:

- **Vrijwillige blootstelling:**
Dit kenmerk is niet meegenomen omdat vrijwillige blootstelling niet aan de orde is bij jongerenoverlast. Bij vrijwillige blootstelling aan overlast wordt bewust voor de overlast gekozen na het afwegen van kosten en baten. Vormen van overlast waaraan mensen zich vrijwillig blootstellen, vinden meestal niet plaats op een openbare plek. Bijvoorbeeld de keuze om naar een festival te gaan, brengt vrijwillige blootstelling aan mogelijk geluidsoverlast en openbare dronkenschap met zich mee. Voor jongerenoverlast wordt niet bewust gekozen omdat daar geen baten aan zitten. Bovendien speelt de situatie in de vignetten af op een openbare plek.
- **Mate van bekendheid met de situatie:**
De mate van bekendheid met de situatie kan een rol spelen bij jongerenoverlast, maar kan in dit onderzoek niet worden gemeten. Experts zoals jongerenwerkers beoordelen potentiële overlast door jongeren waarschijnlijk anders omdat zij meer bekend zijn met de situatie. Er is echter geen achtergrondvraag gesteld naar de bekendheid van de respondent met jongerenoverlast. Het is lastig om een expliciete vraag naar de feitelijke kennis over jongerenoverlast te stellen. Waarschijnlijk kan het effect van dit kenmerk beter onderzocht worden aan de hand van een of meerdere casestudies.
- **Publieke familiariteit:**
In de vignetten wordt een situatie geschetst in de eigen woonbuurt waardoor geen onderscheid gemaakt kan worden in publieke familiariteit. De woonbuurt is per definitie een bekende omgeving waardoor altijd sprake is van publieke familiariteit. In de vignetten is niet

afgewisseld tussen 'in uw buurt' en 'in een onbekende buurt' omdat een situatie in de eigen buurt beter is voor te stellen voor respondenten. Bovendien wordt gecontroleerd voor dit kenmerk omdat alle vignetten een situatie in de eigen woonbuurt schetsen.

- (Gepercipieerde) mate van kwade intentie:
De (gepercipieerde) mate van kwade intentie van de jongeren is lastig te operationaliseren in vignetten. Of overlast kwaad bedoeld is blijkt meestal niet uit het gedrag en is alleen bekend bij de veroorzaker. Daardoor kan in vignetten geen expliciet onderscheid gemaakt worden tussen situaties die kwaad of niet kwaad bedoeld zijn. Wel hangt de gepercipieerde mate van kwade intentie waarschijnlijk samen met de relatie met de overlastgever die wel wordt gemeten.
- Voorspelbaarheid:
Voorspelbaarheid is niet aan de orde bij jongerenoverlast omdat deze vorm van overlast niet aangekondigd wordt. Overlast door vuurwerk op oudejaarsdag en geluidsoverlast door een verhuizing of festival zijn voorbeelden van overlast die aangekondigd kunnen worden.
- Sociale steun:
De verwachte mate van sociale steun bij het oplossen van een overlastgevende situatie speelt waarschijnlijk altijd een rol bij overlast. De verwachte mate van sociale steun bij een specifieke situatie is echter lastig te meten. Waarschijnlijk kan het effect van dit kenmerk beter onderzocht worden aan de hand van één of meer casestudies.

Operationalisatie

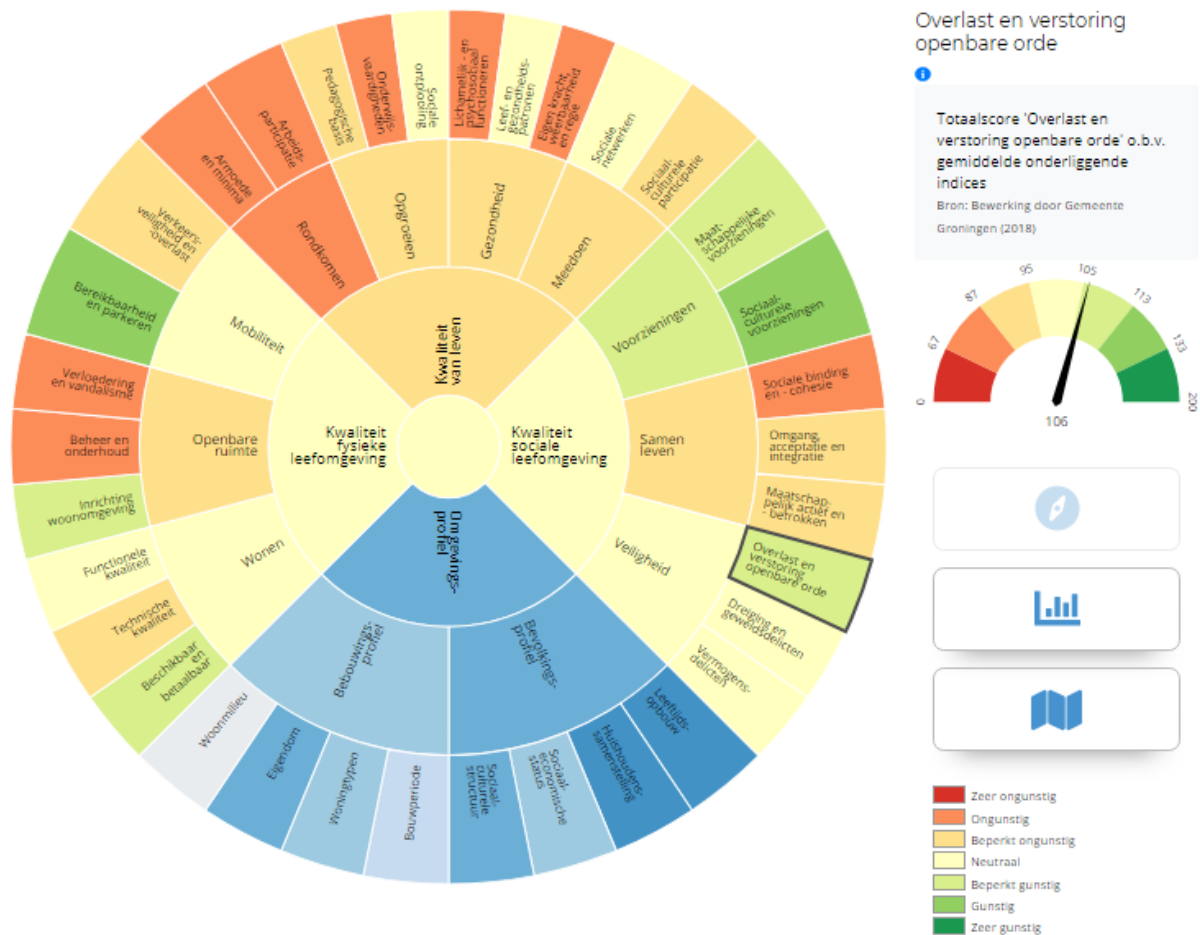
De overige zes kenmerken (die in tabel 3.1 boven de lijn staan) spelen een rol bij jongerenoverlast en kunnen geoperationaliseerd worden in vignetten of aan de hand van achtergrondinformatie uit de VM. De kenmerken 'sociale identificatie' en 'normen in de omgeving' worden niet verwerkt in de vignetten, maar worden getoetst aan de hand van achtergrondinformatie. Sociale identificatie wordt geoperationaliseerd aan de hand van leeftijd. Aangezien het bij jongerenoverlast vaak gaat om minderjarigen, verwacht ik dat de jongste groep respondenten van tussen de 18 en 22 jaar jongerenoverlast als minder overlastgevend beoordeelt dan respondenten van 23 jaar en ouder. Om dit te toetsten, heb ik de variabele 'Leeftijd' bewerkt tot dummy-variabele met de categorieën tussen de 18 en 22 jaar (0) en 23 of ouder (1).

Het kenmerk 'normen in de omgeving' wordt geoperationaliseerd aan de hand van de door de gemeente geobjectiveerde mate van overlast per wijk. Omdat geen achtergrondvragen zijn gesteld naar de normen in de omgeving is een andere operationalisatie niet mogelijk. Voor 43 analysebuurten en -wijken is door de gemeente een kompas opgesteld waarin het omgevingsprofiel, de kwaliteit van de sociale leefomgeving, de kwaliteit van leven en de kwaliteit van de fysieke leefomgeving zijn beschreven. Afbeelding 3.2 geeft zo'n kompas weer. De scores op deze vier hoofdcomponenten worden bepaald aan de hand van scores op deelcomponenten. 'Overlast en verstoring van de openbare orde' is een van deze deelcomponenten in het kompas. De mogelijke scores hierop zijn: zeer ongunstig (1), ongunstig (2), beperkt ongunstig (3), neutraal (4), beperkt gunstig (5), gunstig (6) en zeer

gunstig (7). Omdat op basis van de theorie vanaf beperkt gunstige omstandigheden al een andere tolerantie ten aanzien van overlast wordt verwacht, heb ik de variabele gehercodeerd in de dummy (0) wijken die zeer gunstig of gunstig scoren en (1) wijken die beperkt gunstig of lager scoren. Daarmee bestaat de dummy uit een groep wijken waar overlast niet normaal is (0) ten opzichte van wijken waar overlast meer genormaliseerd is (1).

Elk van de 43 analysebuurten en -wijken heeft een van deze scores op 'overlast en verstoring van de openbare orde' toegekend gekregen. De gemeente Groningen heeft 17 wijken bestaande uit 210 buurten. Omdat niet voor alle buurten een kompas bestaat, wordt de mate van geobjectiveerde overlast bepaald op wijkniveau. Voor sommige wijken bestaan meerdere kompassen omdat daar meerder analysebuurten onder vallen. Er bestaan immers meer analysebuurten en -wijken (43) dan wijken (17). Voor deze gevallen heb ik het gemiddelde van de scores op overlast voor de verschillende buurten als uitgangspunt genomen. Bijvoorbeeld voor de wijk Noordwest bestaan kompassen voor de buurten Paddepoel, Selwerd en Tuinwijk die in deze wijk liggen. De score op overlast is voor Paddepoel 'neutraal' (1 op dummy), voor Selwerd 'beperkt gunstig' (1 op dummy) en voor Tuinwijk gunstig (0 op dummy). De uiteindelijke score op de dummy die aan de wijk Noordwest wordt toegekend is daarmee 1.

Afbeelding 3.2: Kompas van de buurt Selwerd

Bron: Gemeente Groningen

De vier kenmerken ‘juridisch kader’, ‘intensiteit’, ‘relatie met de veroorzakers’ en ‘aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid van de veroorzakers’ zijn in de vignetten opgenomen. Onderstaande tabel 3.2 geeft weer hoe de kenmerken geoperationaliseerd zijn. Per kenmerk heb ik twee attributen opgesteld. De attributen zijn de concrete beschrijvingen van het kenmerk die weergegeven zijn in de vignetten. De attributen zijn opgesteld in overleg met het Meldpunt Overlast zodat ze aansluiten op de praktijk. Voor ‘juridisch kader’ geldt dat vernielen binnen alle drie de juridische kaders valt zoals besproken in de theorie. Rondhangen valt buiten alle juridische kaders. De plustekens bij de attributen staan voor attributen waarvan verwacht wordt dat ze hoger scoren op de beoordeling ‘ervaren als overlastgevend’.

Tabel 3.2: Operationalisatie van de kenmerken voor jongerenoverlast

Kenmerk	Operationalisatie	Attributen
Juridisch kader	Overlast valt wel of niet binnen een juridisch kader	- Rondhangen + Vernielen
Intensiteit	Overlast is wel of niet structureel	- Nog niet eerder voorgekomen + Derde dag op rij
Relatie met de veroorzakers	Mate van bekendheid met veroorzaker	- Bekende + Onbekende
Aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid veroorzakers	Groeps grootte	- Groep van drie jongeren + Groep van acht jongeren

Het kenmerk ‘juridisch kader’ is in elk vignet meegenomen, omdat dit kenmerk onderdeel is van de definitie van overlast. Vignetten zonder dit kenmerk zijn niet potentieel overlastgevend. Om de vignetten voor de respondenten zo kort en simpel mogelijk te houden, bevat elk vignet naast het juridisch kader slechts één ander kenmerk. Dat maakt de situaties realistischer en beperkt het risico op rationalisatie (Van der Sluis, 2014). Alle kenmerken zijn geoperationaliseerd als dichotoom om te interpretatie te vereenvoudigen. Het juridisch kader (2 attributen) wordt gevarieerd met de drie andere kenmerken (3x2 attributen) waardoor er in totaal (2x3x2) twaalf mogelijke vignetten bestaan. Om te testen of de vignetten begrijpelijk zijn, heb ik ze getest onder collega’s bij Breuer&Intraval, medewerkers van OIS en medestudenten. Daaruit bleek een voorkeur voor simpele vignetten met zo groot mogelijke verschillen in attributen. Deze voorkeuren zijn overgenomen. De twaalf vignetten zijn uitgeschreven in bijlage I. De vignetten bestaan steeds uit dezelfde situatiebeschrijving waarbij de attributen afgewisseld worden. Aan het eind van elk vignet wordt de respondent gevraagd: ‘In

hoeverre zou u deze situatie overlastgevend vinden op een schaal van 1 tot 10?'. De afbeelding hieronder geeft één van de twaalf vignetten van dit onderzoek weer.

Afbeelding 3.3: Een van de twaalf vignetten in de Veiligheidsmonitor

Stel, in het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u een groepje jongeren staan die u persoonlijk kent. De jongeren vernielen een bankje.

In hoeverre zou u dit overlastgevend vinden op een schaal van 1 tot 10?

8

< Vorige

Volgende >

Steekproefomvang

In totaal hebben 2.720 respondenten deelgenomen aan de VM van 7 mei 2019. Om het risico te beperken dat respondenten de vignetten relatief beoordelen ten opzichte van andere vignetten (benchmarken) of rationeel beoordelen en om de steekproefomvang voldoende groot te houden, heb ik de steekproef opgedeeld in vier deelsteekproeven. Deze steekproef is opgedeeld in de deelsteekproeven A, B, C en D. De respondenten zijn aan de hand van hun emailadres random toegewezen aan deelsteekproef A, B, C of D. De totale steekproefomvang per deelsteekproef is 667 voor deelsteekproef A, 709 voor deelsteekproef B, 677 voor deelsteekproef C en 665 voor deelsteekproef D. Omdat de vignetten zijn toegevoegd aan het al bestaande Veiligheidspanel, is de power per deelsteekproef achteraf (post hoc) berekend. Voor alle deelsteekproeven geldt dat de power hoger is dan 0,95 (Faul e.a., 2009). De omvang van de deelsteekproeven is dus ruim voldoende. De berekening van de power is te vinden in bijlage II.

Door het opdelen van de steekproef in vier deelsteekproeven kreeg elke respondent drie vignetten te zien. Daarmee is gebruik gemaakt van een combinatie van een *within-person design* en een *between-person design*. Bij een vergelijking binnen personen (*within-person design*) krijgen de respondenten alle vignetten voorgelegd. Op deze manier kan het verschil in beoordeling van dezelfde respondent over verschillende situaties geanalyseerd worden. Dit design heeft als voordeel dat de maximale steekproefomvang per vignette wordt bereikt. Het voorleggen van twaalf vignetten per respondent kan echter leiden tot benchmarking of rationele beoordeling (Reeskens & Van der Meer, 2018). Wanneer respondenten doorhebben welke kenmerken afgewisseld worden, bestaat het risico dat ze de vignetten relatief beoordelen ten opzichte van de andere vignetten (benchmarken), de antwoorden

bewust consistent maken of sociaal wenselijke antwoorden geven. Bovendien kost het beoordelen van twaalf vignetten veel tijd en inspanning, waardoor respondenten vermoeid, verveeld of geïrriteerd kunnen raken (Veenma e.a., 2004). Dat kan ertoe leiden dat respondenten vignetten overslaan of te kort bij het vignet stil te staan om zich in de situatie te kunnen inleven.

Bij een vergelijking tussen personen (*between-person design*) krijgt elke respondent slechts één vignet te zien. Op deze manier kan gemeten worden in hoeverre verschillende respondenten eenzelfde situatie verschillend beoordelen. Deze methode verkleint bovengenoemde risico's, maar zorgt ervoor dat de steekproefomvang minimaal is. Om de risico's van een *within-person design* te verkleinen en de steekproefomvang toch voldoende groot te houden, heb ik gekozen voor de combinatie van een *within-person design* en een *between-person design*.

De combinaties van drie vignetten per deelsteekproef zijn gemaakt op basis van diversiteit in kenmerken. Om het verschil in beoordeling van dezelfde respondent over verschillende situaties zo goed mogelijk te kunnen meten (*within-person design*), moeten de situaties zo divers mogelijk zijn. Daarom hebben alle respondenten alle verschillende kenmerken ter beoordeling voorgelegd gekregen en zijn voor alle respondenten de twee attributen voor juridisch kader afgewisseld. In bijlage I is te zien welke vignetten precies zijn toegewezen aan welke deelsteekproef.

3.3 Analyse opzet

In dit onderzoek toets ik vijf hypothesen. Ik verwacht dat er meer consensus bestaat over overlast als het binnen een juridisch kader valt en meer intens is (H1). Daarnaast verwacht ik dat de situatie als meer overlastgevend wordt ervaren naarmate de observant de veroorzakers minder goed kent (H2), de veroorzakers minder aanspreekbaar en beïnvloedbaar zijn (H3) en de observant zich minder sociaal identificeert met de veroorzakers (H4). Voor normen in de omgeving zijn twee tegenovergestelde hypothesen opgesteld, de situatie wordt als meer (H5a) of minder (H5b) overlastgevend beoordeeld in een omgeving waar overlast genormaliseerd is.

De hypothesen worden in drie stappen getoetst. Ten eerste geef ik inzicht in de verdeling van de afhankelijke variabele 'ervaren overlast'. De beschrijving van de variabelen 'normen in de omgeving' en 'sociale identificatie' wordt later gegeven bij de toetsing van de hypothesen. De verdeling van de kenmerken die wel in de vignetten zijn opgenomen, wordt niet besproken omdat deze al duidelijk is: het kenmerk juridisch kader is opgenomen in alle twaalf de vignetten, de overige kenmerken zijn opgenomen in vier van de twaalf vignetten (2x2 attributen). Zoals in de paragraaf hiervoor besproken, hangen de kenmerken die toegevoegd zijn aan de vignetten niet met elkaar samen. Samenhang tussen de onafhankelijke variabelen wordt daarom niet besproken.

Ten tweede bespreek en vergelijk ik de gemiddelde ervaren overlast per vignet. Daarbij ga ik in op de spreiding rond het gemiddelde per vignet en de verschillen in spreiding tussen vignetten. Aan de hand van een Levene's test, ga ik na of de variantie in ervaren overlast significant kleiner is voor situaties die binnen een juridisch kader vallen en die meer intens zijn. Daarmee wordt de eerste hypothese getoetst.

Ten derde bespreek ik de verschillen in gemiddelden per kenmerk. Daarmee toets ik de derde, vierde en vijfde hypothese. Om te toetsen of een hogere score op een kenmerk significant bijdraagt aan ervaren overlast, voer ik vier tweeweg-variantieanalyses uit. Per variantieanalyse wordt het juridisch kader en één ander kenmerk getoetst, zoals ook gepresenteerd in de vignetten. Op deze manier kan ik het interactie-effect tussen het juridisch kader en de vier andere kenmerken toetsen.

3.4 Assumpties, multicollineariteit en uitschieters

Assumpties

De hierboven geschetste analyses zijn betrouwbaar als aan drie voorwaarden voor de variantieanalyses is voldaan. Ten eerste moeten de waarnemingen onafhankelijk van elkaar zijn. De respondenten zijn willekeurig aan de deelsteekproeven toegewezen en de vignetten zijn zo verdeeld dat de respondenten niet vaker dan één keer een oordeel geven per kenmerk. Alleen het kenmerk juridisch kader wordt vaker beoordeeld omdat dit kenmerk in elk vignet terugkomt. Dit vormt echter geen probleem omdat dit kenmerk geanalyseerd wordt in combinatie met een ander kenmerk in de tweeweg-variantieanalyses. Omdat de respondenten bij elkaar in de buurt wonen en de vignetten zich in de buurt afspelen, bestaat enige mate van afhankelijkheid tussen de waarnemingen. Uit de multilevel analyse blijkt echter dat slechts 0,6 procent van de variantie in ervaren overlast bestaat op buurtniveau. Omdat de buurt nauwelijks van invloed is op ervaren overlast, wordt de assumptie daar niet door geschonden. Er kan worden aangenomen dat aan de eerste assumptie is voldaan.

Ten tweede moeten de residuen normaal verdeeld zijn. Dat betekent dat de scores op y zijn binnen alle groepen ongeveer normaal verdeeld moeten zijn. Met de variantieanalyses vergelijk ik in totaal twaalf groepen. Dit zijn de zes kenmerken met twee dimensies per kenmerk: rondhangen (1), vernielen (2), voor het eerst (3), voor de derde dag op rij (4), bekenden (5), onbekenden (6), groep van drie (7), groep van acht (8), overlast niet genormaliseerd (9), overlast meer genormaliseerd (10), 18 tot 23 jaar (11) en 23 jaar en ouder (12). De scores op y zijn binnen alle twaalf groepen ongeveer normaal verdeeld. De toetsing van deze assumptie wordt nader toegelicht in bijlage III. Bovendien zijn de data door de grote steekproefomvang robuust tegen een eventuele schending door de centrale limietstelling. Aan de tweede assumptie wordt voldaan.

Ten derde moeten de varianties voor alle groepen ongeveer gelijk zijn. Om aan deze voorwaarde te voldoen mag de grootste standaarddeviatie niet groter zijn dan twee keer de kleinste standaarddeviatie. Uit de Levene's test blijkt dat de varianties niet gelijk zijn voor alle groepen. De variantie in oordelen over situaties waarin een bankje wordt vernield, is significant kleiner dan de variantie in oordelen over situaties waarin de jongeren rondhangen ($F(8|146)=1108,2; p<0,001$). Voor alle groepen geldt echter wel dat de grootste standaarddeviatie kleiner is dan twee keer de kleinste standaarddeviatie. Daarmee wordt ook aan de laatste assumptie voldaan.

Multicollineariteit en uitschieters

Multicollineariteit vormt geen probleem bij de analyses. De variabelen 'normen in de omgeving' en 'sociale identificatie' zijn apart geanalyseerd in een eenweg-variantieanalyse. Daardoor wordt een

zuiver effect geschat. De variabelen 'intensiteit', 'relatie met de veroorzakers' en 'aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid' zijn samen met het juridisch kader geanalyseerd in een tweeweg-variantieanalyse. Dit vormt geen probleem, omdat de kenmerken die in de vignetten zijn opgenomen per definitie niet met elkaar samenhangen. Zoals in paragraaf 3.2 is besproken is er geen sprake van een *sample selection bias*. Naast multicollineariteit zijn de gegevens gecontroleerd op uitschieters. In bijlage III wordt toegelicht dat de uitschieters de data niet vertekenen. Daardoor hoeft niet gecorrigeerd te worden voor uitschieters.

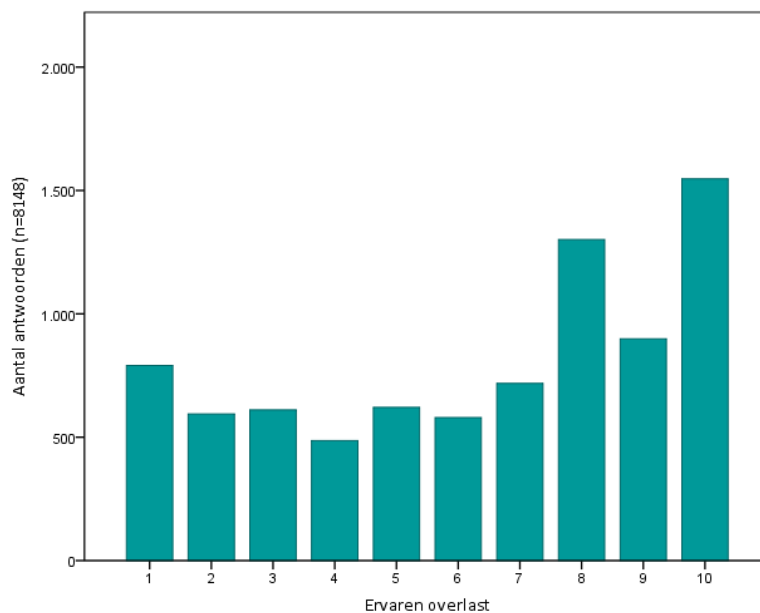
4. Resultaten

In hoofdstuk 2 heb ik vijf hypothesen opgesteld. In het vorige hoofdstuk heb ik besproken welke methoden gebruikt zijn voor het toetsen van de hypothesen. Dit hoofdstuk bespreekt de resultaten van de toetsing.

4.1 Ervaren overlast

In totaal is er 8.148 keer een vignet beoordeeld aan de hand van de vraag ‘in hoeverre zou u dit overlastgevend vinden op een schaal van 1 tot 10?’. Respondenten hebben uiteenlopende oordelen gegeven over de verschillende vignetten ($M=6.3$; $SD=3.0$). Figuur 4.1 geeft weer hoe vaak welk antwoord voorkwam. In het figuur is daarnaast te zien dat relatief vaak hoge scores zijn toegekend. Respondenten hebben de vignetten met name vaak met een 8 of 10 beoordeeld.

Figuur 4.1: Beschrijving ervaren overlast

In dit onderzoek wil ik weten in hoeverre respondenten hetzelfde cijfer geven aan hetzelfde vignet en welke kenmerken in de vignetten leiden tot hogere cijfers. Tabel 4.1 geeft een eerste indruk van de spreiding per vignet en de relatie tussen de kenmerken en ervaren overlast. Zoals in paragraaf 3.2 is uitgelegd, is het juridisch kader opgenomen in alle vignetten omdat dat een onderdeel is van de definitie van overlast. Daarom zijn de resultaten uitgesplitst in de situaties waarin de jongeren rondhangen (buiten de juridische kaders) en de situatie waarin de jongeren een bankje vernielen (binnen de juridische kaders). In de tabel vallen drie dingen op.

Ten eerste worden de situaties waarin een bankje wordt vernield als meer overlastgevend ervaren. De gemiddelde ervaren overlast voor alle vignetten waarin de jongeren een bankje vernielen is 4,7 punten hoger dan voor de vignetten waarin de jongeren rondhangen. Figuur 4.1 geeft dit verschil duidelijk weer: de staven voor ‘vernielen’ liggen voor alle kenmerken hoger dan de staven voor ‘rondhangen’. Dit laat zien dat situaties die binnen een juridisch kader vallen gemiddeld als meer overlastgevend

worden ervaren. Ook of de veroorzakers onbekenden en met een grotere groep zijn, lijkt bij te dragen aan ervaren overlast.

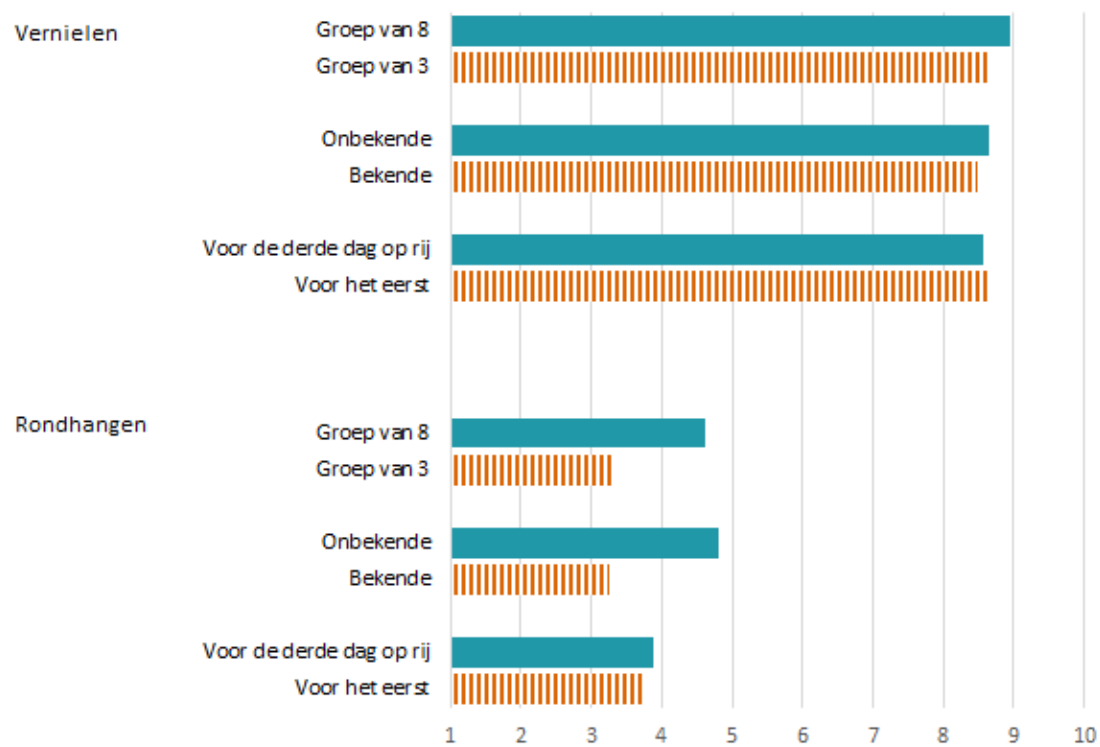
Ten tweede valt op dat de spreiding om het gemiddelde kleiner is bij vignetten waarin de jongeren een bankje vernielen dan bij de vignetten waarin de jongeren rondhangen. Respondenten waren het dus vaker eens over de beoordeling van de situaties waarin een bankje vernield werd.

Ten derde wordt vooral in situaties waarin de jongeren rondhangen meer overlast ervaren wanneer de veroorzakers onbekenden zijn en met een grotere groep zijn. Figuur 4.1 geeft dit weer. Het verschil tussen de verwachte hogere mate van overlast (gestreepte oranje staven) en verwachte lagere mate van overlast (blauwe staven) is groter voor de situaties waarin de jongeren rondhangen. Het verschil tussen verwachte hogere en verwachte lagere mate van overlast is kleiner voor situaties waarin de jongeren een bankje vernielen. Dat veronderstelt het interactie-effect dat deze kenmerken van grotere invloed zijn in situaties die buiten de juridische kaders vallen.

Tabel 4.1: Gemiddelde ervaren overlast, standaarddeviatie en steekproefomvang per kenmerk naar juridisch kader

Juridisch kader	Overige kenmerken	Vignet	Gemiddelde	SD	N
Rondhangen	Voor het eerst	1	3,77	2,18	667
	Voor de derde dag op rij	2	3,87	2,25	676
	Bekende	5	3,25	2,05	709
	Onbekende	7	4,80	2,29	664
	Groep van 3	9	3,31	2,10	675
	Groep van 8	10	4,61	2,24	665
Bankje vernielen	Voor het eerst	3	8,63	1,50	708
	Voor de derde dag op rij	4	8,56	1,57	665
	Bekende	6	8,48	1,54	667
	Onbekende	8	8,65	1,55	677
	Groep van 3	11	8,64	1,43	667
	Groep van 8	12	8,96	1,31	708

Figuur 4.1: Gemiddeld ervaren overlast per kenmerk naar juridisch kader*

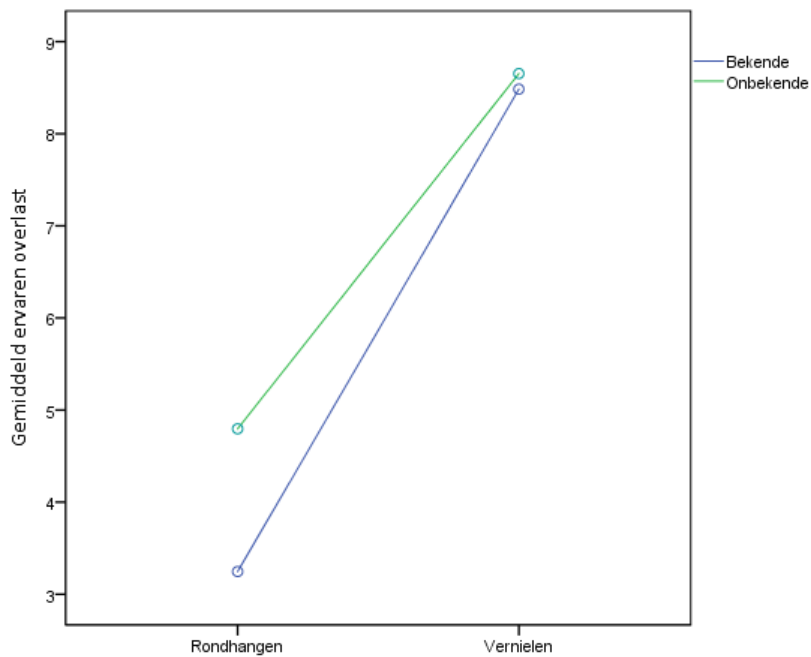
* De blauwe staven geven de verwachte hogere mate van ervaren overlast aan. De gestreepte oranje staven geven de verwachte lagere mate van ervaren overlast aan.

4.2 Toetsing van de hypothesen

In dit onderzoek worden vijf hypothesen getoetst. Ten eerste verwacht ik dat er meer consensus bestaat over ervaren overlast als het binnen een juridisch kader valt en meer intens is. Tabel 4.1 geeft weer dat de variantie in oordelen over situaties waarin een bankje wordt vernield kleiner is dan de variantie in oordelen over situaties waarin de jongeren rondhangen. Dit verschil is significant ($F(8146)=1108,2; p<0,001$). Dit is in lijn met de hypothese dat er meer consensus bestaat over overlast als het binnen een juridisch kader valt. De gegevens ondersteunen de eerste hypothese niet voor intensiteit ($F(2714)=0,03; p=0,9$). Het maakt voor de mate van consensus over overlast niet uit of de situatie eenmalig is of wordt herhaald.

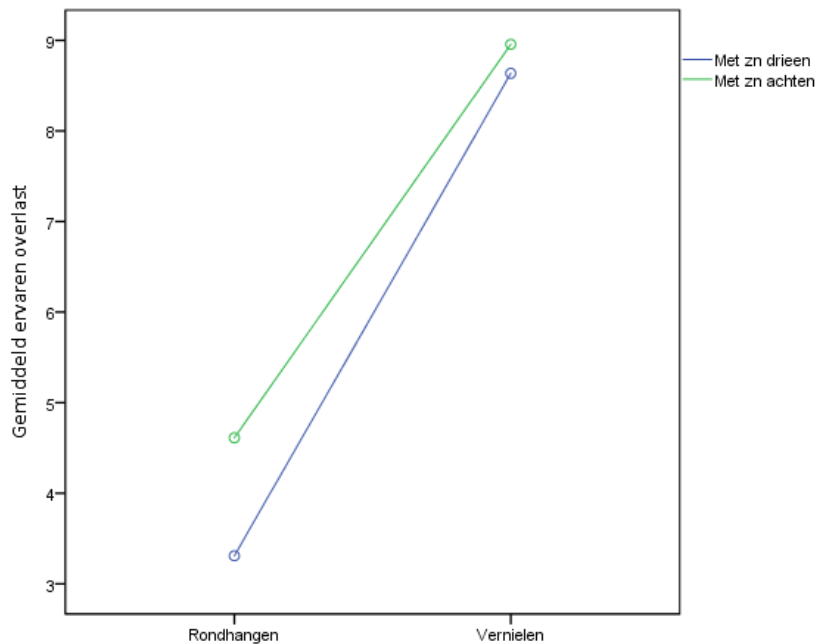
Ten tweede verwacht ik dat de situatie als meer overlastgevend wordt ervaren naarmate de observant de veroorzakers minder goed kent. De analyses ondersteunen deze hypothese. Wanneer de jongeren die overlast veroorzaken onbekend zijn, wordt de situatie significant vaker als overlastgevend ervaren ($F(1,2713)=140,9; p<0,001$). Met name in de situatie waarin de jongeren rondhangen is dit het geval ($F(1,2713)=91,0; p<0,001$). Figuur 4.2 geeft deze interactie weer: de gemiddeldes liggen verder uit elkaar bij rondhangen dan bij vernielen. Dat de jongeren onbekenden zijn, draagt dus meer bij aan ervaren overlast als de jongeren rondhangen dan wanneer de jongeren een bankje vernielen. De verklaarde variantie door de kenmerken 'juridisch kader', 'relatie met de veroorzakers' en de interactie tussen deze twee kenmerken is 60,9 procent.

Figuur 4.2: Interactie-effect juridisch kader en relatie met de veroorzakers

De derde hypothese stelt dat de situatie als meer overlastgevend wordt ervaren naarmate de veroorzakers minder aanspreekbaar en beïnvloedbaar zijn. Situaties waarin de jongeren met zijn achten zijn, worden significant als meer overlastgevend ervaren dan wanneer de jongeren met zijn drieën zijn ($F(1,2711)= 136,8; p<0,001$). Net als voor de relatie met de veroorzakers geldt ook voor het de aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid van de veroorzakers dat het verschil groter is in de situatie waarin de jongeren rondhangen dan in de situatie waarin de jongeren een bankje vernielen ($F(1,2711)= 50,101; p<0,001$). Figuur 4.3 geeft deze interactie weer: de gemiddeldes liggen verder uit elkaar bij rondhangen dan bij vernielen. De verklaarde variantie door de kenmerken 'juridisch kader', 'aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid' en de interactie tussen deze twee kenmerken is 65,1 procent. Dat is vijf procent meer dan verklaard wordt met het kenmerk 'relatie met de veroorzakers'.

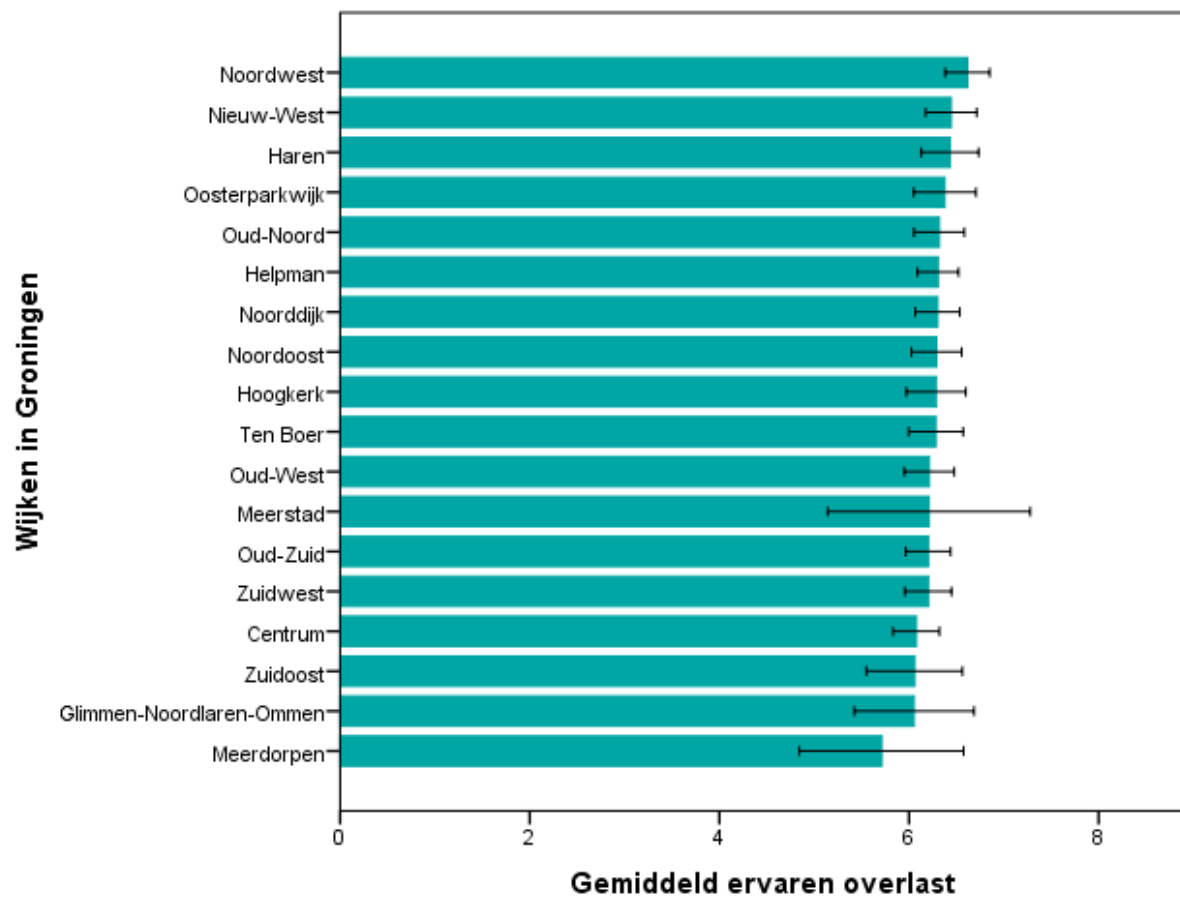
Figuur 4.3: Interactie-effect juridisch kader en aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid

Ten vierde verwacht ik dat de situatie als meer overlastgevend wordt ervaren door mensen die zich minder sociaal identificeren met de veroorzakers. In het geval van jongerenoverlast wordt verwacht dat jongeren zich meer sociaal identificeren met de veroorzakers dan ouderen. Het overgrote deel van de respondenten is 23 jaar of ouder (98 procent). De groep respondenten tussen de 18 en 22 jaar is echter voldoende groot om de hypothese te kunnen toetsen ($n=61$). Uit de data blijkt dat er geen significant verschil is in ervaren overlast tussen jongeren en ouderen ($F(1, 2689)=0,066$; $p=0,798$). Ouderen ervaren gemiddeld niet meer overlast dan jongeren.

Ten slotte heb ik de hypothese opgesteld dat normen in de omgeving samenhangen met ervaren overlast. Figuur 4.4 laat zien dat wijken op het eerste gezicht weinig verschillen in gemiddeld ervaren overlast. Daarnaast blijkt uit de multilevel analyse dat slechts 0,6 procent van de variantie in ervaren overlast bestaat op buurtniveau. Nog minder variantie in ervaren overlast bestaat op wijkniveau, namelijk 0,08 procent. Het grootste verschil zit tussen de wijken Noordwest ($M=6,62$; $SD=2,9$; $N=591$) en Meerdorpen ($M=5,71$; $SD=3,6$; $N=69$). Ik verwacht met name verschil tussen wijken waar overlast niet genormaliseerd is en wijken waar overlast meer genormaliseerd is. Daarvoor zijn twee tegenstrijdige hypothesen opgesteld: de situatie wordt als meer overlastgevend beoordeeld in een omgeving waar overlast meer (H5a) of minder (H5b) genormaliseerd is. Uit de analyses blijkt dat de overlast niet significant anders wordt ervaren in een omgeving waar overlast niet genormaliseerd is dan in een omgeving waar overlast meer genormaliseerd is ($F(1, 2263)=0,131$; $p=0,717$). De gegevens tonen niet aan dat normen in de omgeving samenhangen met ervaren overlast.

Figuur 4.4: Gemiddeld ervaren overlast per wijk in Groningen¹

¹ Het gemiddelde ligt in 95 procent van de gevallen binnen de aangegeven betrouwbaarheidsintervallen. Wanneer de betrouwbaarheidsintervallen grotendeels overlappen, bestaat er weinig verschil in gemiddelden.

5. Conclusie en discussie

Overlast is een onduidelijk begrip waarvan een eenduidige definitie ontbreekt. Het is met name onduidelijk in hoeverre overlast subjectief is en in welke mate consensus bestaat over hoe overlast wordt ervaren. Dat maakt het moeilijk om ontwikkelingen in overlast te interpreteren en om te onderzoeken of interventies om overlast tegen te gaan de gewenste resultaten hebben. Wanneer interventies bijvoorbeeld niet leiden tot een afname in ervaren overlast is het de vraag hoe dit komt. Wellicht werken de interventies niet. Het is echter ook mogelijk dat ervaren overlast per persoon verschilt. Dat maakt het moeilijk om overlast te objectiveren waardoor een *perception gap* kan ontstaan (Eysink Smeets e.a., 2010). In dat geval worden meetbare verbeteringen niet als zodanig ervaren. In dit onderzoek verhelder ik het begrip overlast en geef ik inzicht in de rol die ervaren overlast speelt. De resultaten van dit onderzoek zijn besproken in het hoofdstuk hiervoor. In dit hoofdstuk bespreek ik wat deze resultaten betekenen, wat de beperkingen van het onderzoek zijn en welke praktische implicaties dit onderzoek biedt.

5.1 Consensus over ervaren overlast

Meer consensus over situaties die verboden zijn

Dit onderzoek laat zien dat overlast niet zozeer een objectief of subjectief begrip is, maar intersubjectief. Sommige vormen van overlast zijn meer subjectief dan andere vormen. Zoals verwacht bestaat meer consensus over de mate van ervaren overlast bij situaties die bij wet verboden zijn dan over situaties die niet verboden zijn. De situaties die verboden zijn, worden bovendien als veel meer overlastgevend ervaren. Hoe 'erger' de situatie, hoe meer overlastgevend we het vinden en hoe meer we het erover eens zijn dat er zonder meer sprake is van overlast. Een situatie waarin jongeren een bankje vernielen wordt door vrijwel iedereen als erg overlastgevend ervaren. Over situaties die niet verboden zijn bestaat meer verschil van mening. Rondhangende jongeren worden door sommige mensen niet ervaren als overlastgevend, maar door anderen wel. Vooral in deze gevallen bestaat minder consensus.

In tegenstelling tot wat ik verwachtte heb ik geen ondersteuning gevonden voor de hypothese dat er meer consensus is over overlast wanneer de situatie herhaald wordt dan wanneer die eenmalig is. In de literatuur wordt vaak onderscheid gemaakt tussen overlast die soms of vaak voorkomt (CBS, 2018). In sommige definities van overlast is het ontstaan van een patroon van overlast voorwaardelijk voor het kunnen aanmerken van een situatie als overlastgevend (Van Broekhuizen, 2007). Dat in dit onderzoek geen effect wordt gevonden van herhaling van de overlastgevende situatie, heeft een aantal mogelijke verklaringen. Ten eerste is het verschil tussen 'voor het eerst' en 'voor de derde dag op rij' misschien niet groot genoeg. Een andere mogelijkheid is dat mensen zich niet goed kunnen inleven in de hypothetische situatie zoals geschetst in de vignetten. Daardoor kunnen ze zich niet goed voorstellen dat herhaling van de situatie bijdraagt aan ervaren overlast.

5.2 Kenmerken die bijdragen aan ervaren overlast

Met name in situaties waarin gedrag wordt vertoond dat niet verboden is, verklaren andere kenmerken in hoeverre een situatie als overlastgevend wordt ervaren. Vele kenmerken op individueel-, situationeel- en maatschappelijk niveau hebben invloed op ervaren overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Dit onderzoek geeft empirische ondersteuning voor de invloed van een aantal kenmerken op situationeel niveau.

Meer ervaren overlast als de veroorzakers uit een grotere groep bestaan

Zoals verwacht ervaren mensen meer overlast als de veroorzakers van de overlast uit een grotere groep bestaan. Dit is in lijn met de theorie waarin wordt gesteld dat we meer overlast ervaren in situaties die we meer risicovol vinden (Eysink Smeets e.a., 2010). Wanneer we het gevoel hebben geen controle te hebben over een situatie, percipiëren we die situatie als meer risicovol (Slovic, 2000). Dat de veroorzakers uit een grotere groep bestaan, vergroot dat gevoel van onmacht. Een hoger ingeschat risico leidt vervolgens tot meer ervaren overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Ook voor veiligheidsbeleving is risicoperceptie een belangrijke voorspeller gebleken (Boers e.a., 2008).

Meer ervaren overlast als de veroorzakers onbekenden zijn

Daarnaast wordt meer overlast ervaren als de veroorzakers van de overlast onbekenden zijn. Ook dit is in lijn met de theorie over risicoperceptie omdat het moeilijker is om onbekenden aan te spreken op hun gedrag. Dat meer overlast wordt ervaren als de veroorzakers onbekenden zijn, ondersteunt daarnaast de theorieën over publieke familiariteit en de (gepercipieerde) mate van kwade intentie (Blokland, 2009; Eysink Smeets e.a., 2010). Een situatie wordt als meer overlastgevend ervaren in een omgeving waar we niemand (her)kennen (Blokland, 2009). Het ontbreken van bekenden in de omgeving leidt tot een onveilig gevoel en daardoor tot meer ervaren overlast. Ook wordt meer overlast ervaren als de overlast met kwade intentie wordt veroorzaakt (Eysink Smeets e.a., 2010). Wanneer de veroorzakers bekenden zijn, wordt kwade intentie achter de overlast vaak minder snel aangenomen.

Geen verschil in ervaren overlast tussen buurten

In tegenstelling tot wat ik verwachtte ondersteunen de resultaten niet dat overlast anders wordt ervaren in verschillende buurten. Of overlast in de buurt wel of niet genormaliseerd is, heeft in dit onderzoek geen relatie met overlastbeleving. Een mogelijke verklaring daarvoor is dat de gebruikte methode niet geschikt is voor het geven van inzicht in deze relatie. In de vignetten is een duidelijke, hypothetische situatie geschetst. Dat maakt het voor respondenten wellicht moeilijk om zich voor te stellen dat de situatie in de eigen buurt afspeelt. Bovendien spelen alle in de vignetten geschetste situaties zich af in de eigen buurt. Mogelijk speelt het imago van de buurt een grotere rol in buurten die voor ons onbekend zijn in plaats van de eigen woonbuurt. Voor veiligheidsbeleving geldt bijvoorbeeld dat mensen zich minder veilig voelen in andere buurten dan de eigen woonbuurt (Oppelaar & Wittebrood, 2006). Daarnaast kan ter discussie worden gesteld dat er twee tegenstrijdige en complexe hypothesen zijn opgesteld. Aan de ene kant wordt verwacht dat mensen zich minder veilig voelen in een buurt met een slecht imago waardoor een situatie als meer overlastgevend wordt ervaren. Aan de andere kant wordt verwacht dat een overlastgevende situatie in een buurt met een slecht imago minder opvalt en als normaal in plaats van overlastgevend wordt ervaren. Met dit

onderzoek wordt niet duidelijk gemaakt welk mechanisme in welke buurt speelt en of de hypothesen elkaar opheffen. Vervolgonderzoek kan gebruik maken van meer gespecificeerde vignetten of andere meer specifieke methoden om inzicht te geven in de mechanismen achter deze hypothesen. Daarbij kan rekening gehouden worden met andere buurtkenmerken zoals gemiddelde sociaaleconomische status en de mate van sociale cohesie in de buurt (Oppelaar & Wittebrood, 2006; Sampson & Groves 1989).

Geen verschil in ervaren overlast tussen jongeren en ouderen

Ook is geen ondersteuning gevonden voor dat een mindere mate van sociale identificatie leidt tot meer ervaren overlast. Het kan zijn dat jongeren tussen de 18 en 23 jaar zich niet sociaal identificeren met jongeren die overlast veroorzaken. Onder de subgroep 'jongeren' bestaan immers vele andere subculturen. Mensen identificeren zich met name met de directe sociale omgeving (McPherson e.a., 2001). Vooral wanneer sprake is van een groepsidentiteit wordt gedrag van leden van dezelfde groep gunstiger beoordeeld dan gedrag van leden buiten de groep (Tajfel & Turner, 1986). Daarom kan het effect waarschijnlijk beter gemeten worden met een specifiekere groep zoals studenten die studentenoverlast ervaren.

Ervaren overlast verhelderd

Met bovenstaande is het begrip overlast verhelderd. Overlast is intersubjectief. Sommige vormen van overlast zijn meer subjectief dan andere vormen. Met name in situaties waarin gedrag wordt vertoond dat niet verboden is, is overlast subjectief en verklaren andere kenmerken in hoeverre een situatie als overlastgevend wordt ervaren. Vele kenmerken op individueel-, situationeel- en maatschappelijk niveau hebben invloed op ervaren overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Dit onderzoek geeft empirische ondersteuning voor de invloed van een aantal kenmerken op situationeel niveau: er wordt meer overlast ervaren als de veroorzakers onbekenden of met een grotere groep zijn.

5.3 Beperkingen en vervolgonderzoek

Ondanks de eerder besproken sterke punten van dit onderzoek waaronder de grote steekproefomvang en het gebruik van vignetten, heeft dit onderzoek beperkingen. Ten eerste richt ik me in dit onderzoek alleen op het mesoniveau en op jongerenoverlast. Er kunnen verschillende vormen van overlast onderscheiden worden en er bestaan meerdere kenmerken die invloed hebben op ervaren overlast (Eysink Smeets e.a., 2010). Deze kenmerken zijn op te delen in kenmerken op individueel, situationeel en maatschappelijk niveau. Dit onderzoek ondersteunt dat enkele kenmerken op situationeel niveau invloed hebben op ervaren overlast. Dit pleit voor vervolgonderzoek naar de invloed van kenmerken op individueel en maatschappelijk niveau en de combinatie van kenmerken op verschillende niveaus en andere vormen van overlast.

De voordelen van de combinatie van een *within-person design* en een *between-person design* zijn besproken in de methodenparagraaf. Dit gecombineerde design heeft echter ook beperkingen. Het is voor dit design niet mogelijk om een compleet model te schatten, omdat dan een vergelijking tussen groepen gemaakt wordt op basis van gegevens binnen groepen. Het schatten van een compleet model

is wel wenselijk, omdat daarmee onderzocht kan worden welke kenmerken het meeste bijdragen, gecontroleerd voor andere kenmerken. Vervolgonderzoek met een volledig *between-person design* waarbij een compleet model geschat wordt, kan daarom extra inzicht geven in welke kenmerken het belangrijkste zijn bij overlastbeleving.

5.4 Praktische implicaties

In dit onderzoek is het begrip overlast verhelderd. Daarmee wordt een bijdrage geleverd aan het interpreteren van de ontwikkelingen in overlast en het onderzoeken of interventies om overlast tegen te gaan het gewenste effect hebben. Dit onderzoek wijst uit dat overlast intersubjectief is. Afhankelijk van de vorm van overlast bestaat een bepaalde mate van consensus over ervaren overlast. Met name in situaties waarin gedrag wordt vertoond dat niet verboden is, kunnen ervaringen verschillen. In dit geval verklaren andere kenmerken in hoeverre een situatie als overlastgevend wordt ervaren. Een van deze kenmerken die invloed heeft op ervaren overlast is of de veroorzaker een bekende is of niet. Rondhangende jongeren worden eerder als overlastgevend ervaren als het onbekenden zijn. Het is lastig om onbekende jongeren aan te spreken op hun gedrag en bovendien wordt de overlast dan eerder aangenomen als kwaad bedoeld. Wanneer we de jongeren kennen wordt het rondhangen dus als minder overlastgevend ervaren. Het objectiveren van deze overlast door bijvoorbeeld het aantal groepen hangjongeren slechts te tellen, geeft geen inzicht in het verschil in ervaren overlast. Deze conclusies bieden implicaties voor onderzoekers en beleidsmakers.

Weet wat je meet

Voor onderzoekers impliceren deze conclusies dat duidelijk moet zijn wat er gemeten wordt. Het is aan te raden om een eenduidige definitie voor (ervaren) overlast te hanteren om ontwikkelingen in overlast te meten. Bij het meten van ervaren overlast moet rekening gehouden worden met de verschillen in ervaring. Met name situaties die niet verboden zijn, worden door mensen verschillend ervaren. Kenmerken op individueel-, situationeel- en maatschappelijk niveau kunnen deze verschillen verklaren. Inzicht in deze kenmerken biedt een meer compleet en realistisch beeld van de ervaren overlast. Daarmee worden bovendien eventuele *perception gaps* inzichtelijk gemaakt.

Interveniëren op ervaren overlast biedt mogelijkheden

Voor beleidsmakers en uitvoerders impliceren deze conclusies dat ingegrepen kan worden op kenmerken die de ervaring beïnvloeden. Dit onderzoek wijst uit dat bijvoorbeeld het ingrijpen op risicoperceptie mogelijkheden biedt (Oppelaar & Wittebrood, 2006). In het geval van de rondhangende jongeren kan het bijvoorbeeld helpen om kennis te maken met de jongeren om de risicoperceptie en gepercipieerde mate van kwade intentie te verkleinen. Met name lagere overheden zoals gemeenten zijn geschikt om in te grijpen op ervaren overlast (Devroe, 2003; Eysink Smeets e.a., 2011). Deze implicatie geldt dus met name voor hen. Bij het interveniëren op ervaren overlast is het wel van belang om de context in acht te nemen (Eysink Smeets e.a., 2011; Pawson & Tilley, 1997). Welke kenmerken een rol spelen, verschilt per situatie. Als de rondhangende jongeren bekenden zijn, hoeft overduidelijk niet ingegrepen te worden op dat kenmerk. Om te evalueren of de interventies effectief zijn is het aan

te raden om de ontwikkeling in de *perception gap* te onderzoeken. Effectief ingrijpen op ervaren overlast verkleint de *perception gap*.

Concluderend biedt dit onderzoek implicaties voor zowel vervolgonderzoek als de praktijk. Aanvullende kennis en interventies kunnen gebruikt worden om overlast terug te dringen en de leefbaarheid te vergroten.

Literatuur

Baumeister, R. F., Bratslavsky, E., Finkenauer, C., & Vohs, K. D. (2001). Bad is stronger than good. *Review of general psychology*, 5(4), 323-370

Beck, U. (1992). From industrial society to the risk society: questions of survival, social structure and ecological enlightenment. *Theory, culture & society*, 9(1), 97-123.

Blokland, T. (2008). *Oog voor elkaar: veiligheidsbeleving en sociale controle in de grote stad*. Amsterdam University Press.

Boers, J., Steden, R. V. & Boutellier, J. C. J. (2008). Het effect van positieve en negatieve factoren op veiligheidsbeleving: een kwantitatieve studie onder inwoners van Amsterdam. *Tijdschrift voor veiligheid*, 7(3), 34-52

Boutellier, H. (2005). *De veiligheidsutopie*. Den Haag: Boom Juridische Uitgevers

Breedveld, E., Brekelmans, R., Meijboom, B., Patrick, K. & Veenma, K. (2003). *Ex-ante evaluatie ANW-model – Een analyse vanuit cliënten- en medewerkersperspectief*. Tilburg: IVA

Brouwer, J. (2016). Wat is openbare orde? *Nederlands Juristenblad* (30). Geraadpleegd op https://www.openbareorde.nl/wp-content/uploads//NJB30_Wetenschap-4.pdf

Centraal Bureau voor de Statistiek (2017). *Veiligheidsmonitor 2017*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2018/09/veiligheidsmonitor-2017> NOG TOEVOEGEN

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2017). *Buurtoverlast. Stand van zaken, trends en achtergronden*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2017/38/buurtoverlast>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2017). *Worden we individualistischer?* Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/52/worden-we-individualistischer->

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018). *Leefbaarheid en overlast in de buurt*. Geraadpleegd op <https://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=81924NED&D1=24-57&D2=0&D3=0&D4=a&HDR=G1,G3,G2&STB=T&VW=T>

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2018). *Tevredener met het leven bij sterkere binding met buurt*. Geraadpleegd op <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/01/tevreder-met-het-leven-bij-sterkere-binding-met-buurt>

Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2011). *Meetinstrumentarium feitelijke overlast*. Geraadpleegd op <https://hetccv.nl/onderwerpen/overlast/documenten/meetinstrumentarium-feitelijke-overlast/>

Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2012). *Overlastbeleving begrijpen en aanpakken. Een kennisbasis voor de aanpak van overlast en verloedering*. Geraadpleegd op https://hetccv.nl/fileadmin/Bestanden/Onderwerpen/Overlast/overlastbeleving_begrijpen_aanpakken_versie_nov_2012.pdf

Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2019). *Overlast*. Geraadpleegd op <https://hetccv.nl/onderwerpen/overlast/>

Coleman, J.S. (1990). *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press

Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1987). Understanding crime displacement: An application of rational choice theory. *Criminology*, 25(4), 933-948.

De Boer, C. & Brennecke, S. (2003). *Media en publiek: Theorieën over media-impact*. Amsterdam: Boom

De Vries, N. K. (2002). Risico's en risicoperceptie. *Nederlands Tijdschrift voor Tandheelkunde*, 109, 202-206.

Derriks, H. (2011). *Risico's van het verkeer en vervoer: de beleving van de burger*. Geraadpleegd op <https://www.politieacademie.nl/kennisonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/80017.pdf>

Devroe, E. (2003). Overlast: containerbegrip voor onbegrip. *Orde van de dag: Criminaliteit en Samenleving*, 24, 3-6.

Di Ronco, A. (2016). Public drunkenness as a nuisance in Ghent (Belgium) and Trento (Italy). *Crime, Law and Social Change*, 66(1), 59-81.

Douglas, M. (2003). *Purity and danger: An analysis of concepts of pollution and taboo*. Abingdon: Routledge.

Durkheim, E. (1897). *Suicide: A study in sociology*. New York: Free Press

Duyvendak, J. (2004). De individualisering van de samenleving en de toekomst van de sociologie. *Sociologische gids*, 51(4), 495-506.

Easterlin, R. A. (1974). Does rapid economic growth improve the human lot? Some empirical evidence. *Nations and Households in Economic Growth*, 89, 89-125.

Eysink Smeets, E., & Vollaard, B. (2015). Trends in perceptie van criminaliteit. *Tijdschrift voor criminologie*, 57(2).

Eysink Smeets, M. (2008). *Schetsmodellen rond criminaliteit en Veiligheid*. Utrecht: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.

Eysink Smeets, M., Moors, H., van't Hof, K., & van den Reek-Vermeulen, E. W. A. (2010). *Omgaan met de perceptie van overlast en verloedering. Een beknopt advies voor de bestuurspraktijk*. Geraadpleegd op <https://hetccv.nl/onderwerpen/overlast/documenten/omgaan-met-de-perceptie-van-overlast-en-verloedering/>

Eysink Smeets, M., Moors, H., Baetens, T., Jacobs, M., Hof, K., & Zandbergen, H. J. (2011). Schaken op verschillende borden: evidence-based strategieën voor communicatie over overlast en verloedering, maatschappelijke onrust, polarisatie en radicalisering. Geraadpleegd op <https://www.narcis.nl/publication/RecordID/oai:tudelft.nl:uuid%3Adc9b8a7b-a57a-48f3-bf26-d2196f982daf>

Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., & Lang, A. G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods*, 41, 1149-1160.

Groenewoud, M., en Van Rij, C. (2012). *Bijzondere onderzoeksmethoden nader bekeken: conjunctanalyse (vignettenmethode)*. Amsterdam: Regioplan

Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online readings in Psychology and Culture*, 2(1), 8.

Hoge Raad (2007, 30 januari). LJN: AZ2104. Geraadpleegd op <https://uitspraken.rechtspraak.nl/inziendocument?id=ECLI:NL:HR:2007:AZ2104>

Jansen, G., Tolsma, J. & Graaf, N. D. D. (2008). Vrijheid versus Veiligheid: Wie steunt vrijheidsbeperking omwille van veiligheid in Nederland? *Mens & Maatschappij*. 83(1), 471

Jong, L., Leukfeldt, R. & Van de Weijer, S. (2018). Determinanten en motivaties voor intentie tot aangifte na slachtofferschap van cybercrime. *Tijdschrift voor Veiligheid (1-2)*.

Kahneman, D. (2011). *Thinking, Fast and Slow*. Londen: Penguin

Kahneman, D. (1999). Objective happiness. *Well-being: The foundations of hedonic psychology*, 3(25), 1-23.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1983). Choices, values, and frames. In *Handbook of the Fundamentals of Financial Decision Making: Part I*, 269-278.

Keizer, K., Lindenberg, S., & Steg, L. (2008). The spreading of disorder. *Science*, 322(5908), 1681-1685.

Kleinhans, R. & Bolt, G. (2010). *Vertrouwen houden in de buurt. Verval, ervaring en collectieve zelfredzaamheid in stadsbuurten*. Geraadpleegd op <https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid%3A4d3a21ec-7e2f-46b6-8695-924a2ceee98a>

Kumlin, S., & Haugsgjerd, A. (2017). The welfare state and political trust: bringing performance back in. *Handbook on Political Trust*. Cheltenham: Edward Elgar

Leijdelmeijer, K., Bogaerts, A., & Roet, W. (2010). *Jongerenoverlast in perspectief: Een analyse van de omstandigheden die van invloed zijn op de overlast van jongeren*. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2010/12/01/jongerenoverlast-in-perspectief>

Levari, D. E., Gilbert, D. T., Wilson, T. D., Sievers, B., Amodio, D. M., & Wheatley, T. (2018). Prevalence-induced concept change in human judgment. *Science*, 360(6396), 1465-1467.

McPherson, M., Smith-Lovin, L., Cook, J. M. (2001). Birds of a Feather: Homophily in Social Networks. *Annual Review of Sociology*, 27, 415-444. <https://doi.org/10.1146/annurev.soc.27.1.415>

Mennes, R., Schoonbeek, I. & Bieleman, B. (2018). *Dealen met overlast, een veldstudie naar (drugs)overlast in het centrum van Nijmegen*.

Merton, R. & Kitt, A. (1950). *Contributions to the theory of reference group behavior*. Glencoe: The Free Press.

Oppelaar, J. & Wittebrood, K. (2006). *Angstige burgers? De determinanten van gevoelens van onveiligheid onderzocht*. Geraadpleegd op https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2006/Angstige_burgers

Overlast. (2019). In *Van Dale*. Geraadpleegd op <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/overlast#.XRPN5YgzblU>

Pawson, R. & Tilley, N. (1997). *Realistic evaluation*. London: Sage.

Paternoster, R., Saltzman, L. E., Waldo, G. P., & Chiricos, T. G. (1982). Perceived risk and social control: Do sanctions really deter? *Law & Society Review*, 17(3), 457

Pinker, S. (2018). *Enlightenment now: The case for reason, science, humanism, and progress*. Londen: Penguin.

Pleysier, S., & Deklerck, J. (2006). Over hondenpoep en hangjongeren. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 5, 5-20.

Putnam, R. (2000). Bowling alone: America's declining social capital. *Culture and politics*, pp. 223-234.

Reeskens, T., & van der Meer, T. (2018). The inevitable deservingness gap: A study into the insurmountable immigrant penalty in perceived welfare deservingness. *Journal of European Social Policy*, 29(2), 166-181, DOI: 0958928718768335.

Sachs, J. D., Layard, R., & Helliwell, J. F. (2018). *World Happiness Report 2018*. Geraadpleegd op <https://worldhappiness.report/ed/2018/>

Sampson, R. J., & Groves, W. B. (1989). Community structure and crime: Testing social-disorganization theory. *American journal of sociology*, 94(4), 774-802.

Sampson, R.J. & Laub, J.H. (1993). *Crime in the making: Pathways and turning points through life*. Cambridge: Harvard University Press.

Schnabel, P. (2004, 14 september). *Individualiseren en sociale integratie*. Geraadpleegd op <https://www.narcis.nl/publication/RecordID/oai:scn.nl:444ba21b-4735-4f55-ab3e-f9daf5d97de5>

Schnabel, P. (2009). Met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht. *AMC Magazine*, 20-23.

Simon, H. (1991). Bounded Rationality and Organizational Learning. *Organization Science*, 2(1), 125-134. doi:10.1287/orsc.2.1.125

Slovic, P. (2000) *The perception of Risk*. London: Earthscan

Snippe, J. & Bieleman, B. (1999). *Buurten over last*. Groningen: Stichting Intraval

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behaviour. *Psychology of Intergroup Relations*. 7–24.

Te Riele, S. (2002). Vertekening door non-respons. Hoe nauwkeurig zijn de uitkomsten van persoons-enquêtes? *Sociaal-economische maandstatistiek*, (4), 20-25.

Thoits, P. (2010). Stress and health: Major findings and policy implications. *Journal of health and social behavior*, 51(1), DOI: 10.1177/0022146510383499

Tversky, A. & Kahneman, D. (1974) Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. *Science*, 185(4157), 1124-1131. DOI: 10.1126/science.185.4157.1124

Van Broekhuizen, S. (2007). Inventarisatie overlast, Politieregio Amsterdam-Amstelland. Geraadpleegd op <https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/PDF/07-15063.pdf>

Van der Sluis, M.E. (2014). The Quality of Vocational Education. Differing values, behaviour and policy. Proefschrift Maastricht University (Dissertatie).

Van Gestel, B. (2006). Lokale media en politiek over cameratoezicht: een casestudie. *Tijdschrift voor Veiligheid*, 5, 34-52.

Van Lanen, M. (2010, 18 mei). 'Overlast is een rekbaar begrip'. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op <https://www.volkskrant.nl/wetenschap/overlast-is-rekbaar-begrip~b8555244/>

Van Malderen, S. & Vermeulen, G. (2007). *Recreatie en (strafbare) overlast*. Apeldoorn: Maklu

Van Noije, L. (2010, 10 december). *De jeugd van tegenwoordig*. Geraadpleegd op https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2010/Wisseling_van_de_wacht_generaties_in_Nederland

Veenma, K., Batenburg, R., & Breedveld, E. (2004). De Vignetmethode. *Een praktische handreiking bij beleidsonderzoek*. Geraadpleegd op <https://www.narcis.nl/publication/RecordID/oai:tilburguniversity.edu:publications%2Fe37a5ee4-b162-4fe1-b094-52b4a32c394d>

Veenstra, R., Dijkstra, J.K., & Kreager, D.A. (2018). Pathways, networks and norms: A sociological perspective on peer research. In W.M. Bukowski, B. Laursen, & K.H. Rubin (eds.), *Handbook of peer interactions, relationships, and groups*, 2, 45-63. New York: Guilford.

Veiligheidsmonitor (2017, 2 januari). *Over de Veiligheidsmonitor*. Geraadpleegd op http://www.veiligheidsmonitor.nl/Veilighedsmonitor/Over_de_Veilighedsmonitor

VROM (2004). Leefbaarheid van wijken. Geraadpleegd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2004/03/01/leefbaarheid-van-wijken>

Weimer, D. L. & Vining, A. R. (2011). *Policy analysis*. Londen: Pearson

Wildavsky, A. (1979). No Risk Is the Highest Risk of All. *American scientist*, 67(1), 32-37.

Wittebrood, K., & van Dijk, T. (2007). *Aandacht voor de wijk*. Geraadpleegd op https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2007/Aandacht_voor_de_wijk

Bijlage I: Vignetten

Voor dit onderzoek zijn 12 vignetten aan de Veiligheidsmonitor toegevoegd. Het juridisch kader (2 attributen) wordt gevarieerd met de drie andere kenmerken (3x2 attributen) waardoor er in totaal (2x3x2) twaalf mogelijke vignetten bestaan. De vignetten bestaan steeds uit dezelfde situatiebeschrijving waarbij de attributen afgewisseld worden. Hieronder staan de twaalf vignetten per kenmerk. De attributen die worden afgewisseld zijn onderstreept.

Kenmerken juridisch kader en intensiteit:

1. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u voor het eerst een groepje jongeren staan dat rondhangt.
2. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u voor de derde dag op rij een groepje jongeren staan dat rondhangt.
3. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u voor het eerst een groepje jongeren staan dat een bankje vernielt.
4. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u voor de derde dag op rij een groepje jongeren staan dat een bankje vernielt.

Kenmerken juridisch kader en relatie met de veroorzakers:

5. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u een groepje jongeren staan die u persoonlijk kent. De jongeren hangen rond.
6. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u een groepje jongeren staan die u persoonlijk kent. De jongeren vernielen een bankje.
7. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u een voor u onbekend groepje jongeren staan. De jongeren hangen rond.
8. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u een voor u onbekend groepje jongeren staan. De jongeren vernielen een bankje.

Kenmerken juridisch kader en aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid van de veroorzakers:

9. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u een groepje jongeren staan. De jongeren zijn met zijn drieën en hangen rond.
10. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u een groepje jongeren staan. De jongeren zijn met zijn achten en hangen rond.
11. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u een groepje jongeren staan. De jongeren zijn met zijn drieën en vernielen een bankje.
12. In het parkje in uw buurt waar u doorheen loopt, ziet u een groepje jongeren staan. De jongeren zijn met zijn achten en vernielen een bankje.

De steekproef is opgedeeld in vier deelsteekproeven waardoor alle respondenten drie vignetten hebben beoordeeld. De combinaties van drie vignetten zijn gemaakt op basis van diversiteit in kenmerken. De vignetten zijn als volgt toegekend aan de deelsteekproeven:

Deelsteekproef A: Vignetten 1, 6 en 11

Deelsteekproef B: Vignetten 5, 3 en 12

Deelsteekproef C: Vignetten 9, 2 en 8

Deelsteekproef D: Vignetten 10, 7 en 4

Bijlage II: Power

De power per deelsteekproef is berekend met het programma G-Power (Faul e.a., 2009). De totale steekproefomvang per deelsteekproef is 667 voor deelsteekproef A, 709 voor deelsteekproef B, 677 voor deelsteekproef C en 665 voor deelsteekproef D. De test die is uitgevoerd is een tweeweg-variantieanalyse. Voor de powertest heb ik gekozen voor een effectgrootte van 0.4 wat als groot wordt aangemerkt (Faul e.a., 2009). De Alpha is vastgesteld op 0,05. Per variantieanalyse zijn twee kenmerken met elk twee levels getoetst waardoor er $2 \times 2 = 4$ groepen zijn. Voor alle deelsteekproeven geldt dat de power hoger is dan 0,95 (Faul e.a., 2009). De omvang van de deelsteekproeven is dus ruim voldoende.

Deelsteekproef

A:

F tests - ANOVA: Fixed effects, special, main effects and interactions

Analysis: Post hoc: Compute achieved power

Input:	Effect size f	=	0.4
	α err prob	=	0.05
	Total sample size	=	667
	Numerator df	=	3
	Number of groups	=	4
Output:	Noncentrality parameter λ	=	106.72
	Critical F	=	2.6183386
	Denominator df	=	663
	Power (1- β err prob)	=	1.0000000

Deelsteekproef

B:

F tests - ANOVA: Fixed effects, special, main effects and interactions

Analysis: Post hoc: Compute achieved power

Input:	Effect size f	=	0.4
	α err prob	=	0.05
	Total sample size	=	709
	Numerator df	=	3
	Number of groups	=	4
Output:	Noncentrality parameter λ	=	113.44
	Critical F	=	2.6175362
	Denominator df	=	705
	Power (1- β err prob)	=	1.0000000

Deelsteekproef

C:

F tests - ANOVA: Fixed effects, special, main effects and interactions

Analysis: Post hoc: Compute achieved power

Input:	Effect size f	=	0.4
---------------	---------------	---	-----

	α err prob	=	0.05
	Total sample size	=	677
	Numerator df	=	3
	Number of groups	=	4
Output:	Noncentrality parameter λ	=	108.32
	Critical F	=	2.6181385
	Denominator df	=	673
	Power (1- β err prob)	=	1.0000000

Deelsteekproef

D:

F tests - ANOVA: Fixed effects, special, main effects and interactions

Analysis: Post hoc: Compute achieved power

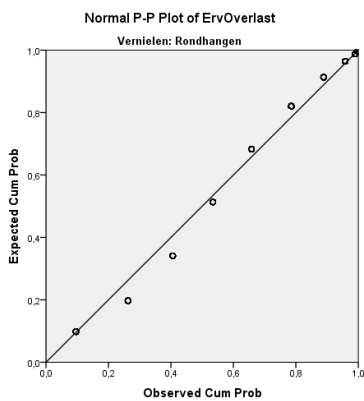
Input:	Effect size f	=	0.4
	α err prob	=	0.05
	Total sample size	=	665
	Numerator df	=	3
	Number of groups	=	4
Output:	Noncentrality parameter λ	=	106.4
	Critical F	=	2.6183794
	Denominator df	=	661
	Power (1- β err prob)	=	1.0000000

Bijlage III: Assumpties en uitschieters

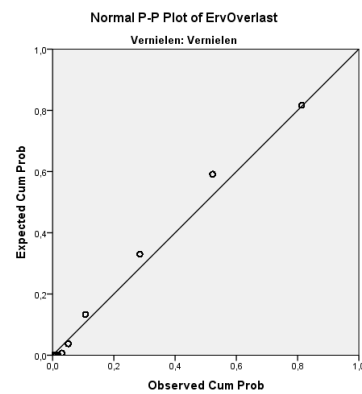
Normale verdeling van de residuen

Voor het uitvoeren van variantieanalyses geldt de assumptie van normale verdeling van de residuen. Bij dummyvariabelen houdt dit in dat de scores op ervaren overlast (y) per groep normaal verdeeld zijn. Met de variantieanalyses heb ik in totaal twaalf groepen vergeleken. Dit zijn de zes kenmerken met twee dimensies per kenmerk: rondhangen (1), vernielen (2), voor het eerst (3), voor de derde dag op rij (4), bekenden (5), onbekenden (6), groep van drie (7), groep van acht (8), overlast niet genormaliseerd (9), overlast meer genormaliseerd (10), 18 tot 23 jaar (11) en 23 jaar en ouder (12). Of de scores op ervaren overlast normaal verdeeld zijn per groep, kan worden gecontroleerd aan de hand van p-p plots. Onderstaande p-p plots geven per groep weer dat de scores niet systematisch afwijken van de lijn en dus ongeveer normaal verdeeld zijn. Bovendien zijn de gegevens door de grote steekproefomvang robuust tegen een eventuele schending door de centrale limietstelling (CLS). De CLS stelt dat de som van een groot aantal waarnemingen bij benadering normaal verdeeld is.

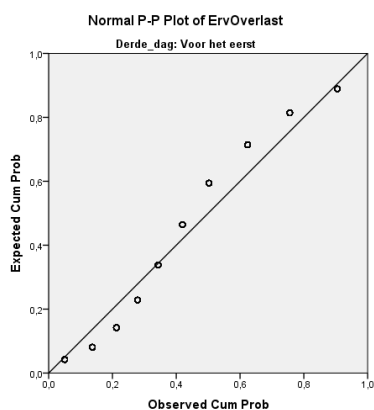
Groep 1: Rondhangen

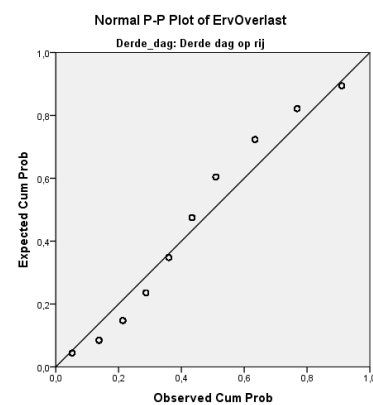
Groep 2: Vernielen

Groep 3: Voor het eerst

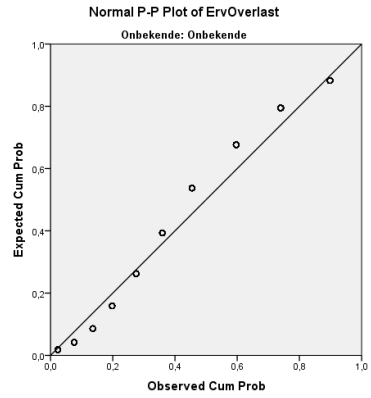
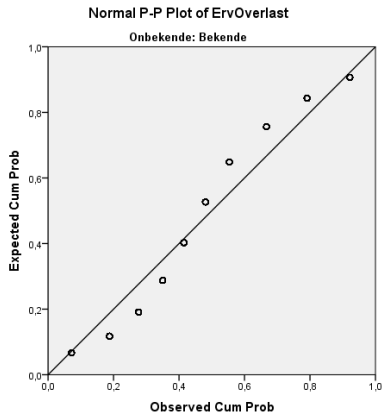

Groep 4: Derde dag op rij

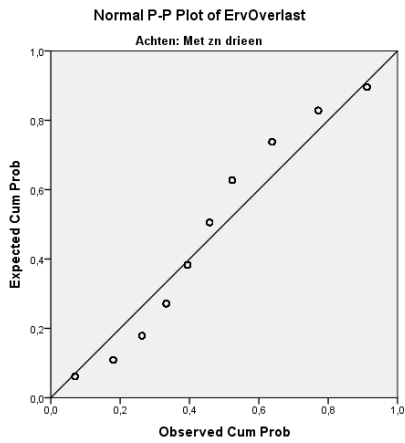

Groep 5: Bekende

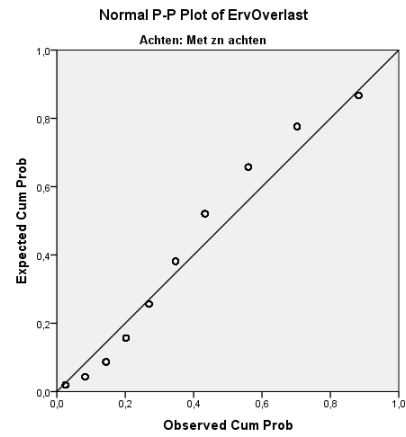
Groep 6: Onbekende

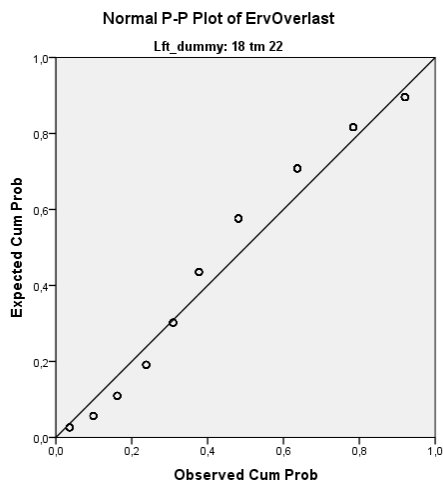
Groep 7: Met zijn drieën

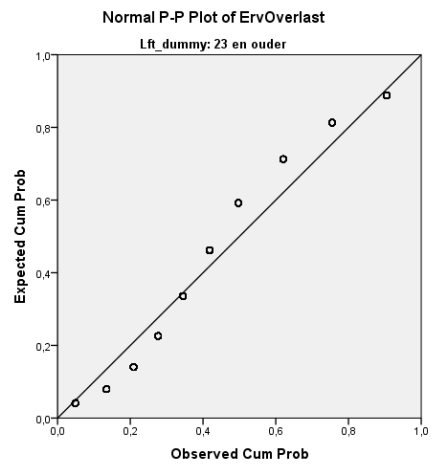
Groep 8: Met zijn achten

Groep 9: 18 tot 23 jaar

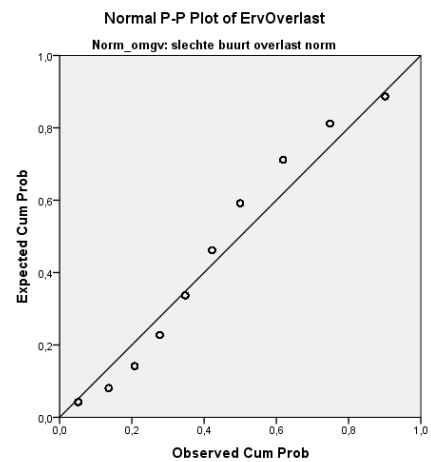
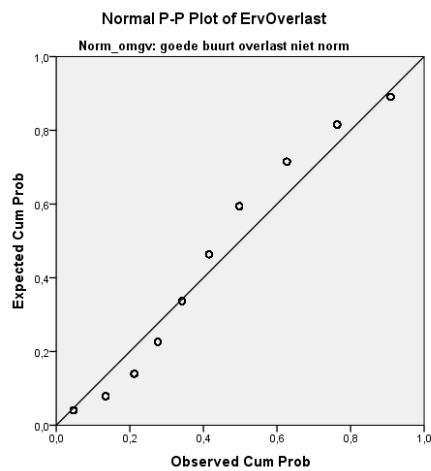

Groep 10: 23 jaar en ouder

Groep 11: Overlast niet de norm

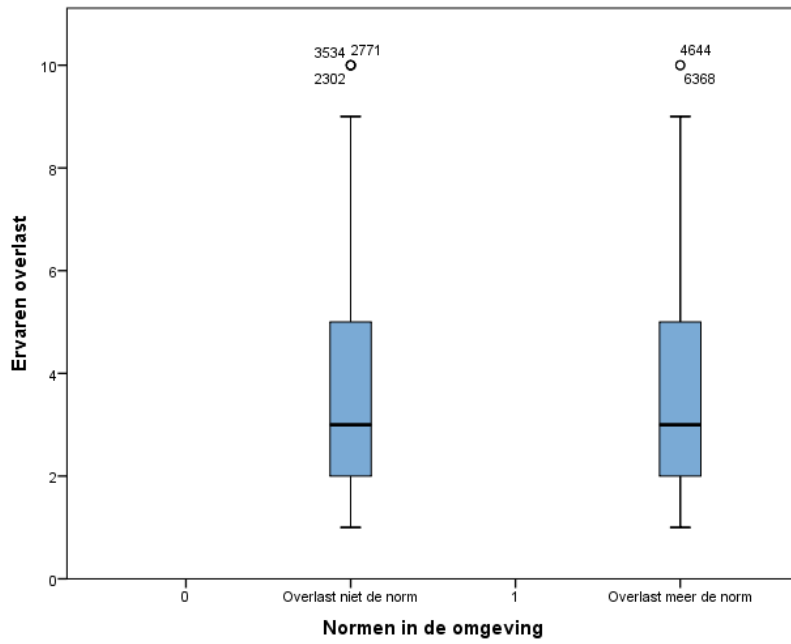
Groep 12: Overlast meer de norm

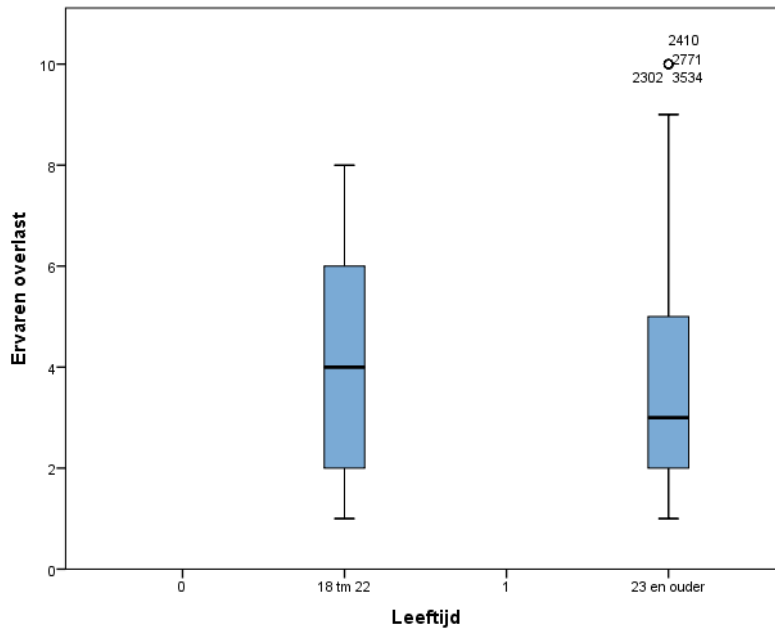
Uitschieters

Uitschieters zijn waarden die extreem afwijken en daardoor tot vertekeningen kunnen leiden. Aan de hand van box plots is gecontroleerd of er uitschieters zijn. Voor de variabelen 'intensiteit', 'relatie met de veroorzakers' en 'aanspreekbaarheid en beïnvloedbaarheid' bestaan geen uitschieters op ervaren overlast. Er bestaan enkele uitschieters op ervaren overlast voor de variabelen 'normen in de omgeving' en 'sociale identificatie'. Omdat het gaat om enkele respondenten in de grote steekproef hebben deze uitschieters geen grote invloed op de analyses. Voor vernielen bestaan de meeste (extreme) uitschieters. Deze respondenten beoordelen situaties waarin de jongeren een bankje vernielen uitzonderlijk laag. Dit haalt het gemiddelde oordeel op ervaren overlast in de situatie van vernielen naar beneden en vergroot de standaarddeviatie. Om de invloed van de uitschieters te onderzoeken is dit gemiddelde berekend zonder de dertien uitschieters. Het gemiddelde en de standaarddeviatie zonder uitschieters ($M=8,65$; $SD=1,49$) verschilt echter nauwelijks van het gemiddelde en de standaarddeviaties met de uitschieters ($M=8,66$; $SD=1,49$). Dit geeft aan dat de resultaten nauwelijks veranderen als er gecorrigeerd wordt voor de uitschieters. Concluderend is het corrigeren voor uitschieters niet nodig.

Uitschieters 'normen in de omgeving':

Uitschieters 'sociale identificatie':

Uitschieters juridisch kader:

